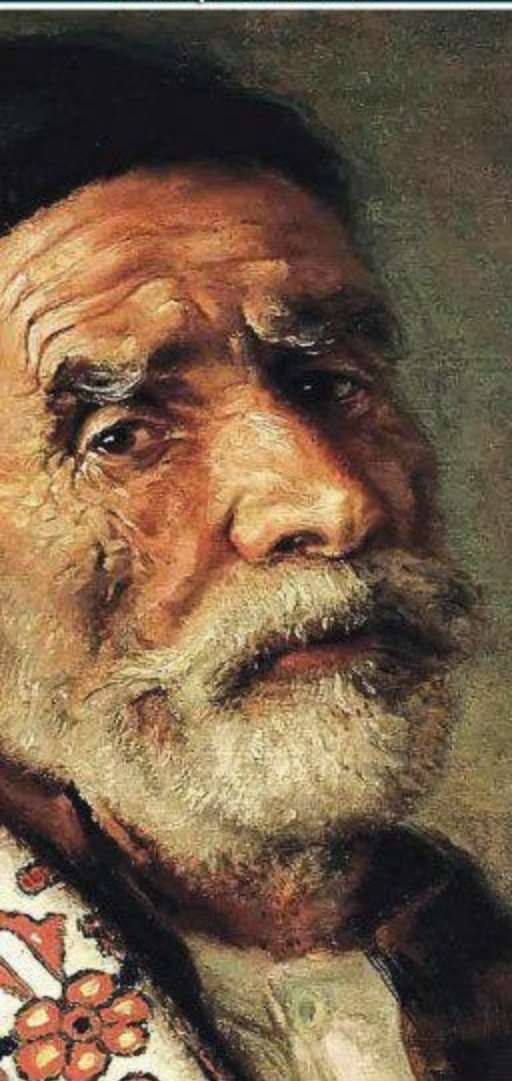

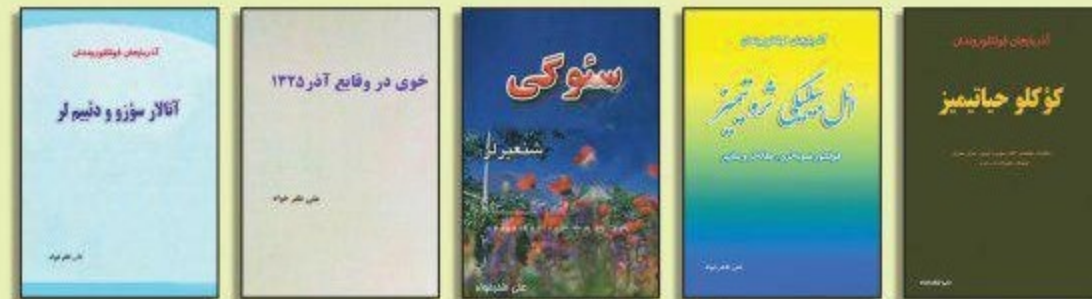

J. PEI
195

آذربايجان اٲل بىلىمى ۱۰۷

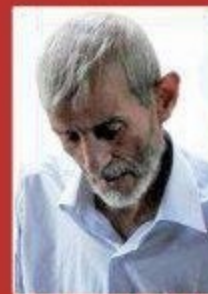
آذر آبي (آذرماه) ۱۳۹۷

- احمد فرهنگدى
- دكتور حسن امين لو
- مهندس امير مولوى شازند
- حسين محمدزاده (گونىلى)
- نفيس سيناقر
- رقيه عىدىلى (سازاق)
- محمد احسانى
- حميدرضا مظفرى (جولفالى)
- محمدعلى اوجاقى تيارق
- حيدر خادملو
- جواد ولى زاده
- محرم پريزاد (سورگون)
- اسداله اميرى
- محمدرضا احمدى (اراز)
- گوش امانى
- رحيم قابل نژاد
- افسون سلطانى

استاد على ظفر خواهين اثرلريندن

استاد على ظفر خواه

۱۳۲۱-جى گونش ايلي خوى شهرينده ايشيق دونيايا گوز آچيب. او ابتدائى و اورتا مکتبى خوى شهرينده بيتيرىکدن سونرا دوققوز ايل موغان دا اوير تمىلىک انديب. ايکى ايل ده تبريزين مدرسه لرینده درس وئريب. تبريزدن تهران منتقل اولاندان سونرا تهران دانشگاهیندا گنجهر بؤلومونده رياضيات رشته سینده ليسانس آليپ او اوير تمىلىکله ياتاشى ايللر بويو توپلادیغى آتالار سؤزلرينى سهمانلاييب ۱۳۷۱-جى ايلده «آتا-بايالار دئيبيلر» آدى ايله تبریزده چاپا وئير. او ۱۱۷ ايل اؤز آنا يوردوندا اوزاق قالير، اوست - اوسته ۳۴ ايل اوير تمىلىک انديب. استاد ظفر خواه عؤمورونون ان ذيرلى چاغلارینى فولکلور توپلامغا حصر انتسه ده اونون شاعيرلىک قابىلىتى چاپا وئردیگی «سنوگى» آدى شعر توپلوسو کتابیندا قاربىق شکليده گورونمکده دير. بو اٲل قاينى چکینی، ديل و کولتور قوروقچوسو، وطن وورغونو، سگگيز جلددن آرتيق فولکلور کتابى، بير شعر و آز صفحه ده اولان «خوى و وقايع آذر ۱۳۲۵» آدى فارسجا اثرلرينى چاپ انديب. اسلامى انقلابدان قاباق استاد حکايه و مقاله لرینى «مزمان» ايمضاسى ايله بعضى درگى و قزنتلرده چاپ انديريب. انقلاب دا سونرا ايسه ذيرلى يازيلار «وارلىق، ارک، احرار، اميد زنجان، پيام اورميه، نويد آذربايجان، اورين خوى» و باشقا قزنتلرده «ع.ظفر خواه» آدى ايله چاپ اولوب.

www.azelbilimi.com
E_mail.info@azelbilimi.com

موسسه غيرانتفاعى آذربايجان اٲل بىلىمى

ساتيلماز
غير قابل فروش

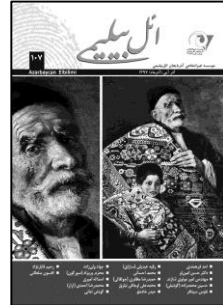
الله‌ن آدی ایله

آذربایجان ائل ییلیمی درنگی نین آیلیق ایچ بولتنی

Azərbaycan Elbilimi 107

۱۰۷- جی سای

آذر آبی (آذرماه) ۱۳۹۷

باش یازار:
احد فرهمندی

یازارلار هیئیتی:
علیرضا صراف. سوسن نواده رضی. گونش امانی. علی برازنده

جیلدین اوز شکیلی:
تابلوی نقاشی قالی فروشان دوره گرد، اثر استاد جعفر پتگر

جلد، صفحه تنظیمی:
مهدی میمندی

مؤسسە قیلمیش
آذربایجان ائل ییلیمی
شماره ۱۰۷

E-mail: info@azelbilimi. Com

اُون سۆز

احد فرهمندی ۵

مقاله‌لر

- معماری خانه‌های وابقان
رديابي خوشاوندی در جامعه سنتی ایران
قالی سربندی (بوته مال‌میر)
مثشین کندینده بئر آدلاری
امچیلیک (تورکه درمانلار)
- دکتر حسن امین‌لو ۱۳
مهندس امیر مولوی شازند ۱۸
مهندس امیر مولوی شازند ۲۰
حسین محمدزاده (گونثیلی) ۲۵
نفیس سینافر ۳۶

مراسم، دیلر

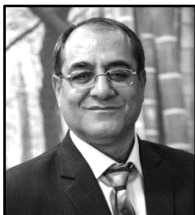
- آداخلی قیزلارا قوچ قوربانلیغی
آیران دییی کندینده انولنمک و توی دیلری
دهه چهل شمسی و ده روز اول محرم در جلفا
آیین عزاداری در روستای نیارق نمین
کوسا چوقارتما
شب هفت (بئددی گئجه‌سی)
مینجیق فالی
- رقیه عبدیلی (سازاق) ۴۱
محمد احسانی ۴۳
حمیدرضا مظفری (جولفالی) ۵۲
محمدعلی اوجاقی نیارق ۵۵
حیدر خادم‌لو ۵۸
مهندس امیر مولوی شازند ۶۰
جواد ولی‌زاده ۶۲

روایتلر، آنیلار

- بیرلیک وارسا، دیرلیک ده، اولار
ایکی هفته‌ده آنیلاریم
ناغیل شیرینلیگی، چۆرک عطری
- محرم پریزاد (سورگون) ۶۵
اسداله امیری ۶۸
محمدرضا احمدی (آراز) ۷۵

راپورلار

- اثل بیلیمی آیلیق قادین اوتوروملارینین راپورو
گزارش افتتاح موزه مردم‌شناسی روستای «بشیر»
اثل بیلیمی خانیم‌لار بۆلومونون آیلیق توپلانیسی
«عاشیق قافار ابراهیمی» دونیاسینی دییشمه مناسبتینه، عاشیق‌لار دونیاسینا باش‌ساغلیغی
- گونش امانی ۷۹
رحیم قابل‌نژاد ۸۲
افسون سلطانی ۸۴
۸۸

احد فرهمندی

خالقین ان بۇيوک ملى ثروتى اونون فولکلورودور. فولکلور سۆزۈ حقيقى آنلامدا خالقین وارلیغى ايله تاريخى دير. اونون ايستک و آرزولارينين، دوشونجهسى نين، معنوى عالمى نين گوزگوسو، بيتيب- توکنمهين اينجیلر خزينه سیدير. فولکلورو بيلمهدن خالقین وارلیغینی، اونون اصل تاريخینی، بشر تاريخینده اۆزل يئرینی، اينکشاف مرحله لرینی، یاشام طرزینی، دونیا باخیشینی، اینام و اعتقادینی، عادت- دبلرینی و ... درک ائتمک، آنلاماق چتین اولور. اساطیر و باياتیدا، ناغیل و داستاندا ابدی لشن، جانلی یادداشا چئوریلن، هئچ کسین سۆیونو، اصلینی، ذاتینی اونوتماغا قويمايان، اونو پارچالانماقدان قورتاران، شعوردا، دوشونجه ده، معنویاتدا خالقین بوتؤولوگونو قورویان فولکلوردور.

بیلدیگیمیز کیمی شفاهی خالق یارادیجیلیغی نین یارانما تاریخی اولدوقجا اسکی دؤوره لره قاییدیر. تاریخین قارائلیق، چکیش- برکیشلی و قانلی- قادالی ایل لریندن آخیب گلن شفاهی خالق یارادیجیلیغی اولدوقجا گئیش و چئشیدلی اولماسی ايله فرقله نیر. شفاهی خالق یارادیجیلیغی آنلايیشی ايله اوست- اوسته «فولکلور» تئرمینینی ایلک دفعه انگلیس تدقیقاتچیسى ویلیام جون توماس (۱۸۰۳-۱۸۸۵) استفاده ائتمیشدیر. ویلیام جون توماس ۲۲ آوقوست ۱۸۴۶- جی ایلده لندن ده نشر اولونان «آتهنائوم» ادلی بیر ژورنالداکی مقاله سینده خالق ادبیاتی و خالق دبلری مسئله لرینی آراشیدیران علم ساحه سینى «فولکلور» آدلانديريلماسینی تکلیف ائتمیشدی. عمومیتله بو تئرمینین منشاىی ایکی «فولک/ خالق» و «لور/ بیلیم» سۆزونون بیرلشمه سیندن تۇنیر. ۱۸۴۶- جی میلادی ایلدن باشلا یاراق آوروپانین سوئد، نوروژ، فنلاند، فرانسای کیمی اۆلکه لرده گئیش

ایشلنن بو تترمین بیزیم آذربایجان دیلینه ده یول تاپیب ایشلنمکده دیر.

گئنلیکله، فولکلور بللی بیر اؤلکه‌نین و یا معین بیر بؤلگه خالقین مادّی و معنوی ساحه‌لرده مدنی وارلارینی آراشدیران، بونلاری اؤزونه خاص اوصوللارلا توپلایان، مکتوبلاشدیران، آچیقلایان بیر علم دیر. بو باخیمدان دا فولکلور هر هانسیسا بیر اتنیک توپلومون تاریخ بویو میدانا گتیردیگی اورتاق مدنی وارلیغیدیر. عصرلر بویو توپلانیب ثروتلر قایناغی اولان فولکلوردا بیر ملتین آجیلاری، کدرلری، اضطرابلاری، سئوینجلری و مُدریکلیگی اؤزونه گؤستیریر. دنیا خالقلارینین چئشیدلی دؤورلرده ائل ادبیاتی، خالق یارادیجیلیغی، آغیز ادبیاتی، ائل سؤزو، شفاهی ادبیات، خالق حکمتی و ائل بیلیمی آدلانمیشدیغی بو بدییی یارادیجیلیغین گنجیش طبیعتی هله آچیقلامامیشدیر. تخمینن سون یوز ایلهده دنیا علمی طرفیندن فولکلور آدی آلتیندا اؤیره‌نیلن سؤز صنعتی، بیر چوخ اؤزلیکلی اؤزونده داشیماقدادیر.

فولکلور شفاهی شکیلده یارانان، اونو یارادان خالقین معنوی-اخلاقی بوتؤولوگونو و اؤنچول دنیاگؤروشونو اؤزونده گؤسترن سؤز صنعتیدیر. بو سؤز صنعتی خالق دوشونجه‌سی نین اثرکن چاغلاریندان باشلایاراق گنجیشلمه‌سی چئشیدلی دؤورلرینی و سورجلرینی، معیشت یاشامینی و خالقین روحی-روانی حالتلرینی اؤزونده گؤستیریر. فولکلور انسانین گونده‌لیک یاشامی ایله ایچ-ایچه باغلیدیر، دئسک یانیلماریق. چونکی فولکلور ایلک انسان توپولوملارینین یارانمیشدیغی دؤورلردن بیزیم یاشامیمیزین دانیماز بیر بؤلومونه چئوریلیمیشدیر. خالقین میدانا گتیریدیگی دبلرین نؤوعلرینی و اوصوللارینی آراشدیرماقلا مشغول اولان تدقیقاتچیا فولکلورشناس دئییلیر.

گئنلیکله آراشدیریجیلار فولکلورون اوتوزدان چوخ بؤلومو اولدوغونو وورغولاییملار. فولکلور نمونه‌لرینه سایاچی سؤزلرینی، هولاولارلاری، اوخشامالاری، لایلالاری، بایاتیلاری، قاراوللیلری، آتالار سؤزلرینی، مثل‌لری، قوشمالاری، گراییللاری، تاپماجالاری، یانیلتماجالاری، لطیفه‌لری، ناغیللاری، افسانه‌لری، میفلری، داستانلاری و باشقالارینی نمونه گؤسترمک اولار. بونلاردان باشقا اکینچیلیک تجربه‌لری، عایله عادت‌لری، پالتار تیکمک، چئشیدلی ال ایشلرینه باغلی پئشه‌لر و... لری ده فولکلور بؤلوملرینه آرتیرماق اولار. فولکلور گئنلیکله بیر اتنیکه باغلی توپلومون عادت‌لرینی، اینانجلارینی آراشدیران بیر علم ساحه‌سیدیر. فولکلورشناس ایسه هر هانسیسا بیر جمعیتهده یاشایانلارین عادت-دبلرینی

آراشدیریب، همین توپلومون یاشاییشینی، دویغو و دوشونجه نی آنلاتماغا چالیشیر و اؤز تدقیقات ساحه سیننی ده ائله بو بؤن اوزرینده قورور.

«تاریخین آتاسی» لقبلی تانینمیش یونان تاریخچیسى هردوتون یونانیستان، ایران، مصر و... یاشایان انسانلارین خالق یارادیجیلیغی ایله باغلی بیلگیلری، یونان تاریخچیسى و جغرافیاچیسى استرابونون گزیب گؤردویو یئرلرده کی خالقلارین مدنیتلری ایله باغلی یازیلاری، عرب سیاحی ابن بتوته نین چئشیدلی خالقلارین عادت و دبلری ایله باغلی سفر یازیلاری دا فولکلورلا باغلی ایدی. آنجاق بوتون بونلارا باخمایاراق فولکلور ساحه سینده سیستماتیک و علمی بیر آراشدیرما ایشلری اون دوققوز عصردن سونرا آپاریلماغا باشلایب. تورک خالقلارینین فولکلور دبلرینین توپلانیماسیندا محمود کاشغرینین رولو دانیلمازدی. محمود کاشغرینین فولکلور اؤرنکلرینین توپلانماسی و یازییا آیینماسی ۱۰۷۲-۱۰۷۳-جو میلادی ایللرده قلمه آلدیغی «دیوان لغات تورک» آدلی اثرله تورک دیلرینین اؤیره نیلمه سی، شرق- اسلام عالیمینه تانیتدیریلماسی ایله یاناشی اتتنوقرافیا مدنیتی و فولکلور اؤرنکلریمیزین ده گئنیش یازیلماسی گؤزه چارپیر.

دوניה فولکلورو ایچریسینده اؤنملی یئر توتان آذربایجان فولکلورو دا ژانر زنگینلیگی ایله سئچیلیر. بو باخیمدان خالقیمیزین قوچاقلیق داستانلاری، لیریک و دراماتیک نؤوعلرده یاراتدیغی زنگین و آل-الوان شفاهی خالق ادبیاتی باشقا خالقلارین دا ادبی یارادیجیلیغینا اؤنملی اتگی گؤستریمیشدیر. خالقیمیزین قدیم دؤورلردن آخیب گلن فولکلور نمونه لرینین هر اوچ نؤوعده وار اولماسی شفاهی خالق یارادیجیلیغیمیزین زنگین و چوخ بؤلوملو اولماسینا آیدین ثوبتدور. گئنلیکله، فولکلوروموزون **لیریک نؤوعونه**: نغمه لر (امک نغمه لری، مراسیم نغمه لری، مؤوسوم نغمه لری، قهرمانلیق نغمه لری)، لایالار، اوخشاملار، ماهنیلار، بایاتیلار. **قوچاقلیق/حماسی نؤوعونه**: افسانه لر، روایتلر، لطیفه لر، ناغیللار، آتالار سؤزلری و مثللر، تاپماجالار. **دراماتیک نؤوعونه**: ایسه خالق اوینولاری، خالق تاماشالاری، خالق شبیه لرینی اؤرنک گؤستمک اولار.

خالقیمیزین یاراتدیغی فولکلور دبلرینده درین و حکمتلی نصیحتلر، مُدریک ائل مثل لری اؤز یئرینی تاپمیشدیر.

فولکلور نمونه لرینین آراشدیریلماسی، تدقیق ائدیلمه سی و سیستملشدیریلمه سی ان گرکلی ایشلردن بیرى ساییلیر. بو باخیمدان دا آذربایجان فولکلورونون آراشدیریلماسی اولدوقجا دیرلی بیر حرکتدیر. اجدادلاریمیزین تاریخ بویو یاراتدیغی بو معنوی ثروتلرین

ایچریسیسینده خالقیمیزین آرزولاری، ایدئیلاری، احوال روحیهلری، ملی - معنوی دیرلری عکس اولونموشدور.

فولکلور توپلامنین ایلکین ایستکلردن بلکهده ان اؤنملی مسئلهلرینیندن بیرى بوتؤولوکده شفاهی خالق ادبیاتیمیزلا، فولکلوروموزون مختلف ژانرلاری و نمونهلرینی بیلیمک ممکن اولماسا دا ان آزیندان توپلانان ماتریاللا یاخیندان تانیش اولماق، بو کولتورو قانا-جانا هوپدورماق «نهیی، هانسی تپیده ماتریالی آراییب-آختارماق لازیمدیر؟» سوالینی اؤزوموز اوچون آیدینلاشدیرماق، سبب اولاجاق فولکلور توپلاما ایشینده یئترى قدر سونوج الده ائده بیلک.

او اوزدن «خالق مدنیتی قانینا-جانینا هوپدورماق» سؤزونو واجب سایدیغیمیز فولکلور، خالق مدنیتینه اورک باغلیلیقدان عبارتدیر. فولکلور، خالق کولتورونه اورکدن باغلیلیق ایسه اؤزلوگوند ائله بو کولتورو یارادان خالقا باغلی اولماق، اونا درین سئوگیلر بسله مک دئمکدیر. فولکلور سؤیله ییجیسی فولکلور یارادان خالقین کؤکلؤ ائلچی سیدیر. توپلایجی نین فولکلورلا جانلی ایلگیسی قایناق شخصین دانیشیغی اساسیندا باش توتور. بیلگین فولکلورشناسلارین باخیشلارینا گؤره قایناق شخصلرله صمیمی ایلگیلر قورا بیلمه یین، اونلارین حیاتینا گیرمگی باجارما یان، اونلار درین بیر سئوگی بسله مه یین توپلایجی نین، توپلاما ایشی ایله مشغول اولما ماسینی مصلحتدیر گؤرورلر.

توپلایجی نین نظری شفاهی ادبیاتا و بیر باشا فولکلورون اؤزونه دریندن تانیش اولماسی، سؤیله ییجی نین دامارینی توتوب، قیلیغینا گیریب اونو دانیشدیرا بیلمه سی، توپلاما آپاراجاغی بؤلگه نی تاریخی، جغرافی، خصوصن ده ائتنوگرافیک باخیمدان اؤیرنمه سی، اوراداکى فولکلور محیطی و سؤیله ییجیلر باره ده دولغون معلومات الده ائتمه سی و... ان گرکن بیلگی و ایشلردن ساییلیر.

آذربایجان تورکلرینین یاراتدیغی فولکلور دبلرینین تدقیق اولونماسیندا، توپلانیماسی اوغروندا دکتر سلام الله جاوید، صمد بهرنگی، بهروز دهقان، دکتر هئیت، دکتر زهتابی، دکتر فرزانه، علی کمالی، علی ظفر خواه، زهره وفایی، دکتر محمدرضا کریمی، علیرضا صرافى، علی خالط آبادی، رحیم قابل نژاد، احد فرهمندی، کاظم عباسی، علی برازنده، صمد چایلی، محمد علیپور مقدم و بیر چوخلارینین دانیماز خدمتلى اولوب. ایران اسلام انقلابیندان اؤنجه آرا- سیرا شخصی فولکلور توپلاما چالیشمالارینا راست گلمک اولور. بو چالیشمالار انقلابدان سونرا داها چوخالماغا باشلاییب، دکتر هئیت یین باشچیلیق ائدن «وارلیق»

درگیسی سینده، استاد شیدانین رنداكتورلوعون ايله «مهدآزادی» گونده لیگینده، «یول»، «آذری (اثل دیلی و ادبیاتی)»، «دیلماج» و بیر چوخ گونده لیکله درگی لرده فولکلور ساحه سینده آز- چوخ ایشلر گورونوب. آنجاق ایران دا اون ایل بوندان قاباغا کیمی آذربایجان فولکلورو آدی آلتیندا تخصصی اولراق توپلومسال هنج ایش گورمه میشدی. ۱۳۸۷-جی ایلده رسمی و دولتی مجوز اساسیندا «آذربایجان اثل بیلیمی» مؤسسه سی یارانیب و هامان ایلدن اعتبارا ایشه باشلایارق دئمک اولار ایران تورکلرینین فولکلور ساحه سینده توپلومسال ایش بیرلیگی ایشه باشلاییب. بو نجیب و اثل سئور ایشین داها زنگینلشمه سینده دیرلی و قلم صاحبی اولان قادینلاریمیزین دا اؤنملی رولو اولوب، مؤسسه ده یارانان قادینلار بؤلومونه اؤنجه، تانینمیش شاعر و یازار نیگار خانیم خیاوی باشچیلیق ائدیپ سونرالار همین مسئولیتی دیرلی شاعر، یازار و ژورنالیست سوسن خانیم نواده ی رضی بونونا گؤتوررک بو گونه کیمی لیاقتلی شکیلده باشچیلیق ائدیپ و اثل بیلیمی آرشویونه اؤلمز اثرلر آرتیریب. سوسن خانیمین فولکلور ساحه سینده یازدیغی «انئم و من» بو قونوندا اؤزونه مخصوص یئنی بیر اثر اولراق ایشیق اوزو گؤروب اوخوجولارین طرفیندن سئویله- سئویله قارشیلانیب. قادینلار بؤلومونده بیر چوخ قادینلار چابا گؤستریپ و گؤسترمکده دیرلر اونلاردان خانیملار: رقیه کبیری، مریم خدابخش، گونش امانی، رقیه علی قلیان، ملکه نعلبندی، سولماز پورنعمت، زکیه ذولفقاری، روبا راک، فاطمه طهماسب پور شهرک، فاطمه زلفی، زهرا آبدار، ثریا قاسم نژاد، زیور عباسی، اولدوز طهماسب پور، نفیس سینافر و بیر چوخلارینی آد آپارماق اولار. بو مؤسسه بوللو مادی و معنوی فولکلور ساحه سینده چالیشاراق^۱ بو گونه کیمی ۱۰۷ سای ایچ بولتن آدی آلتیندا ۱۰۰۰۰ صفحه دن آرتیق ایران تورکلرینین فولکلورونو توپلاییب، آرشیولشدیررک چاپ ائتمیشدیر. اونلارین قیراغیندا ۱۰ جلدن آرتیق ایران تورکلرینین فولکلورونا عاید مختلف عنوانلاردا کتاب نشر ائدیپ. یاخین ایللرده ایسه تهران و کمبجان شهرلرینده یارانان اثل بیلیمی شعبه لری بو مؤسسه نین داها زنگین لشمه سینده اؤنملی بیر آدیملار گؤتوروب. دؤرد جلدده توپلانیپ نشر اولان «کوموزان بورچالیلاری» فولکلورو بو چابالارین محصولو دئمکدیر.

سئویندیریجی بیر حال دیر کی بو گون باشی اوجالیق و فخر ايله «آذربایجان اثل بیلیمی» ۱۰ یاشینی آرخادا قویوب اوزون و آیدین بیر گله جگه ساری آدیملاماقدادیر. بو اون ایلین

۱- بو چالیشمالارین هامیسی مقاله و راپور شکیلده مؤسسه سینده چئشیدلی سایلاریندا چاپ اولوب.

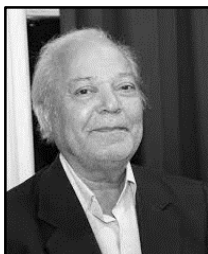
بويوندا ائل بيليمى آجيلى - شيرينلى گونلرله راستلاشيپ، آنجاق بير آن بئله دايانمادان و اؤز توتدوغو يولدان قيراغا چاشمادان، فولكلور ساحه سيندن باشقا هئچ بير يؤنه سارى اوز چئوهرمه ييب. دئمك او بوتون وارليغىنى ائليندن آليب، ائلينه ده قايتارماقدادير و بو سؤزون ثبوتوندا ايران توركلرينين شفاهى ادبياتىنى توپلاييب آرشىولشديرمكده وار گوجلۇ ايله چاليشيب و چاليشماقدادير.

ائل بيليمى عابله سى بو گون فولكلور ساحه سينده ديرلى تجربه لره صاحب اولاراق بو قونودا اؤز بويوندا آغير بير مسئوليتى حس ائدير و چاليشير وار گوجو ايله بو مسئوليتى يئرلى - ياتاقلى خالقىمىز ياراشان بيچيمده يئرینه يئتيرسين. اوماريم بو نجيب و ديرلى ايشده كئچميشلره تاي باش اوجا خالقىمىز اؤز معنوى ياردىميلارنى «ائل بيليمى» نه اسيرگمه ييب، بو مؤسسە سىنى داها دا گوجلۇ اؤنه يورومكده يالقيز بوراخماسىنلار.

سون سؤزوموز بئله اولسون كى خالق يادداشيندا ياشايان فولكلورون توكنمز بير خزينه اولدوغونو خاطىرلايaraq آرتيرماليدير كى توكنمز ائل خزينه ميزين ديرىنى ثبوت ائتمگين باشلىجا يولو، قول چيرماييب عملى ايش گؤرمگىمىز، فولكلوروموزو اينجه ليگى جن توپلاييب، اؤزوموز و اؤزگه لره تانيتماغي مىزى بوي نوموزدا بير دانيلماز گؤزو سانىرىق.

مقاله‌ها

- معماری خانه‌های وایقان. دکتر حسن امین‌لو
- ردیابی خویشاوندی در جامعه سنتی ایران. مهندس امیر مولوی شازند
- قالی سرپندی (بوته مال‌میر). مهندس امیر مولوی شازند
- مثن‌شین‌کندینده یثر آدلار. حسین محمدزاده (گونشلی)
- امچیلیک (تورکه درمانلار). نفیس سینافر

معماری خانه‌های وایقان

دکتر حسن امین‌لو

ساختار خانه‌ها، بلندی یا کوتاهی دیوارها و ضخامت آنها، چیدمان فضاهایی که در خانه‌ها وجود دارد، شکل و طرز قرار گرفتن درها و پنجره‌ها در هر شهر و آبادی بیانگر عوامل اجتماعی و اقلیمی و حتی عقاید مذهبی و عرفی جامعه است. به عنوان مثال در وایقان عقیده داشتند که درب حیاط به کوچه نباید به طرف شمال باز شود و آن را بدیمن می‌دانستند. آنچه در این مجال در رابطه با معماری خانه‌های وایقان نوشته می‌شود در واقع به طور غیرمستقیم بیانگر شیوه زندگی مردم که متأثر از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مردم در ایام گذشته بود، می‌باشد.

هر خانه در وایقان در ایام سابق نوعاً شامل اجزاء زیر بود: (۱) درب ورودی (۲) دهلیز ورودی (۳) محوطه بیرونی (۴) حیاط درونی (۵) ساختمان مسکونی (۶) انبارآذوقه (۷) ایوان (۸) مطبخ (۹) کاهدان (۱۰) طویله (۱۱) محل نگهداری سوخت (۱۲) چاه آب (۱۳) مستراح

درب ورودی: درب ورودی که اکثراً دو لنگه بود و با کلون که در وایقان به آن «گوله» می‌گفتند بسته می‌شد. کلون را نجارهای وایقان درست می‌کردند. کلون دارای کلید چوبی بزرگی بود. روی در دو کوبه نصب می‌شد یک کوبه که بزرگتر بود و تقریباً مانند دسته هاون بود به لنگه راست نصب می‌گردید که مخصوص آقایان بود و کوبه دیگر که ظریفتر و به شکل حلقه بود به درب چپ نصب می‌گردید که مخصوص خانم‌ها بود. در دو طرف درب حیاط در طرف کوچه دو سکو درست می‌کردند. مهمترین کاربرد سکو برای بار زدن به الاغ بود بدین ترتیب که اول بار را روی سکو می‌گذاشتند برداشتن بار از سکو آسانتر انجام می‌شد. البته از سکو برای نشستن. گپ زدن هم استفاده می‌شد.

♦ **دهلیز ورودی:** درب کوچه معمولاً به یک دهلیز باز می‌شد. دهلیز از نظر حفاظت خانه و مسایل اخلاقی و شرعی بسیار کاربرد داشت. وقتی مهمانی وارد خانه‌ای می‌شد پس

از دق الباب وارد دهلیز می‌گردید و در آنجا متوقف می‌شد تا صاحب‌خانه به استقبال او رفته و وی را همراهی نماید. این کار باعث می‌شد که اهل خانه مخصوصاً زنان خودشان را از نظر حجاب برای ورود مهمان آماده کنند. گاهی ساختار دهلیز به نحوی بود که چند ورودی داشت یک در آن به حیاط مسکونی و یک در آن به محوطه نگهداری حیوانات باز می‌شد.

♦ **محوطه بیرونی:** بعضی از خانه‌ها یک محوطه بیرونی هم داشتند یعنی دهلیز مستقیماً به حیاط اصلی باز نمی‌شد. محوطه بیرونی فضایی بود که کاهدان و طویله به آن محل باز می‌شدند و در نتیجه باعث تمیز ماندن حیاط درونی می‌شد.

♦ **حیاط درونی:** محوطه بزرگتری بود در وسط آن باغچه‌ای وجود داشت باغچه معمولاً گودتر از جاهای دیگر بود که به آن «دره» می‌گفتند. آب باران و برف به این دره می‌رفت ضمناً وجود درختانی در آن منظره حیاط را زیبا می‌نمود و میوه‌های آن نیز دسترس‌ترین میوه برای پذیرایی از مهمانان بود.

♦ **ساختمان مسکونی:** ساختمان مسکونی مجموعه‌ای از اتاقها بود. از حیاط که وارد ساختمان مسکونی می‌شد اولین اتاق را قهوه‌خانه می‌گفتند. از قهوه‌خانه معمولاً به دو اتاق وارد می‌شد که یکی از آنها را «کوفلت اوتاگی» یعنی اتاق نشیمن می‌گفتند که از این اتاق برای نشستن و خوابیدن و غذاخوردن اعضای خانواده استفاده می‌شد به این اتاق «آل اوتاگی» نیز می‌گفتند. اتاق دیگری که نسبتاً بزرگتر بود به آن «قوناق اوتاگی» می‌گفتند. این اتاق برای استفاده مهمان بود و در وقت‌های دیگر در آن بسته بود تا تمیز باقی بماند. گاهی دربالای قهوه‌خانه یعنی در طبقه دوم هم اتاقی بود که به آن «کوشک» می‌گفتند. کوشک اکثراً برای آویختن «میلخ» و نگهداری آذوقه‌های دیگر بود و کمتر برای سکونت استفاده می‌شد. کفالت تغییر یافته کلفت است در وایقان به اهل و عیال خطاب می‌شود و معنی آن در ترکی به عنوان خدمتکار نیست. قوناق هم در ترکی به معنای مهمان است. بعضی از خانه‌ها اتاق مهمان بزرگتری داشتند که به آن «تَنَبی» می‌گفتند.

اتاق‌های مسکونی دارای درهای ورودی حدود دو متر و گاهی کمتر بودند به نحوی که گاهی افراد قد بلند مجبور بودند سر خود را خم نمایند. هر اتاق بسته به وسعت خود دو یا سه پنجره داشت در پنجره‌ها را آتیشقا می‌گفتند. آتیشقا پنجره‌های مشبک بود که با دست هنرمندان نجار وایقانی ساخته می‌شد. در زمستان برای اینکه خانه‌ها گرم شود روی این پنجره‌ها کاغذ می‌چسباندند که به این کاغذها «باجا کاغذی» می‌گفتند. این کاغذها برای اینکه نور را از خود عبور دهد روغن مالی می‌شد.

دیوار اتاق‌ها از خشت یا مهره و خیلی ضخیم بود به نحوی که گاهی تا یک ذرع یعنی یکمصد و دوازده سانتی متر می‌رسید همین ضخامت باعث می‌شد که فضاهای نشیمن از سرما و گرما محافظت شود این اتاق‌ها با کمترین حرارت در زمستان گرم می‌شدند. مهره به دیواری گفته می‌شود که از گِل سفت و پاخورده‌ای درست شود. دیوار خانه‌ها و باغات اکثراً از مهره بود. دیوار مهره بسیار با دوام است و اگر تخریب نکنند تا هزار سال هم می‌ماند نشانه‌هایی از دیوارمهره در دیوار قلعه وایقان وجود دارد که عمر آن بیش از پانصد سال است.

در قسمت بالای اتاق روی دیوار جایی برای سوزاندن چوب وجود داشت که معادل همان شومینه امروزی است. تمام اتاق‌ها این قسمت را داشتند و به آن «بخاری» می‌گفتند. در بالای دیوارها دور تا دور اتاق طاقچه‌هایی وجو داشت که به آنها رف می‌گفتند. رف محل نگهداری اشیای گرانبه‌ای و زینتی مثل، ظروف چینی بود گاهی نیز برای زیبایی اتاق گلدان‌های مصنوعی که خودشان از کاغذهای رنگی درست نموده بودند در رف‌ها می‌گذاشتند. به این گلدانها در وایقان «گولبیداق» گفته می‌شد. پایین‌تر از رف‌ها دور تا دور اتاق طاقچه بود و به علت ضخامت دیوار اتاق‌ها این طاقچه‌ها خیلی عمیق بودن و مانند یک انباری کاربرد داشت و لوازمی که باید در دسترس بود در این طاقچه‌ها می‌گذاشتند، البته در طاقچه‌های «قوناق اوتاغی» بیشتر اشیاء زینتی و گرانبه‌ای گذاشته می‌شد. روی رف‌ها و طاقچه‌ها پارچه‌هایی که حاشیه‌دوزی شده بود می‌انداختند به این حاشیه‌ها «دوزمه» نیز می‌گفتند. در منظومه حیدربابایه سلام استاد شهریار به این موضوع اشاره شده است:

حیدربابا، میرزَممدین باخچاسی	باخچالارین تورشا- شیرین آلچاسی
گلینلرین دوزمه‌لری، طاخچاسی	هی دوزولور گؤزلریمین رفینده

خیمه وورار خاطره‌لر صفینده

در کف اتاق‌ها جای گودی درست می‌شد که به آن در وایقان «حوضک» می‌گفتند. حوضک را در فصول گرم پر می‌کردند و در فصل سرما خالی می‌کردند و در آن محل، کرسی می‌گذاشتند.

گچکاری کردن دیوارها معمول نبود و زنان هرچند وقت یک بار به کف اتاق و دیوارها گل سفید که به آن «آغ تورپاق» می‌گفتند، می‌مالیدند. به مالیدن آغ تورپاق به کف اتاق

در وایقان «سورتیک سوتماق» و به مالیدن گل سفید به دیوارها «سورتیک چیبماق» می‌گفتند. زنان وایقان در این کار واقعاً مهارت داشتند و خیلی علاقمند به این کار بودند و گاهی تمام دیوارهای حیاط را نیز گل سفید می‌مالیدند. گاهی برای صرفه‌جویی برای دیوار حیاط‌ها از گل ارزانتری که به آن «قهره» می‌گفتند استفاده می‌نمودند. قهره گلی بود که از چاه قنات‌ها موقع لایروبی خارج می‌شد و رنگ زرد قشنگی داشت. «آغ تورپاق» را هم از کوه‌های شانجان می‌آوردند و مردم می‌خریدند.

سقف اتاق‌ها از تیر چوبی و پردی بود. تیرهای چوبی که در وایقان و عموماً در ارونق (گونئی) برای سقف اتاق‌ها به کار می‌رفت خیلی صاف و تراشیده و مستقیم بود. من در خیلی جاهای دیگر نیز سقف‌های چوبی دیده‌ام ولی در هیچ جای دیگر دقت و سلیقه مردم ارونق (گونئی) را در مورد تیرهای چوبی ندیده‌ام. تیرهای چوبی معمولاً به فاصله ۹۰ تا ۱۰۰ سانتیمتر بسته به طول تیرها نصب می‌شد و وسط دو تیر را چوب‌های دیگر که به آنها «پردی» می‌گفتند، نصب می‌کردند. پردی‌ها گاهی به صورت تخته بود. در قسمت وسط سقف اتاق پردی‌ها را نقاشی می‌کردند و آیاتی از قرآن مانند آیه‌الکرسی و اسامی ائمه معصومین، اشعاری در بی وفایی دنیا یا ماندگاری نام نیک، بانی ساختمان، معمار و بنای ساختمان و تاریخ بنای آن نوشته می‌شد. به عنوان مثال در خانه ما اتاقی بود که تاریخ بنای آن را سال ۱۱۸۷ قمری نوشته بودند. این اتاق باقی است و هنوز پس از حدود دویست و پنجاه سال استفاده می‌شود. اکثراً این بیت نوشته می‌شد:

گشاده باد به در گاه همیشه این درگاه به حقّ اشهد ان لا اله الا الله

در بعضی اتاق‌ها یک فضایی مانند کمدهای دیواری امروز البته با ارتفاع کمتر اما عمیق‌تر ساخته می‌شد که به آن «دیلوو» می‌گفتند.

♦ **انبار آذوقه:** به انبار آذوقه در وایقان «گزنه» می‌گفتند. در این محل که معمولاً پشت قسمت مسکونی ساخته می‌شد آذوقه سالانه را در کندوهای نکه می‌داشتند. نان، قورمه، رشته، بلغور و نظایر آن در گزنه که فضایی خنک و تا حدی تاریک بود نگهداری می‌شد.

♦ **ایوان:** جلو اکثر اتاقهای مسکونی ایوان ساخته می‌شد. ایوان در زمستان باعث حفظ گرمای اتاق‌ها بود در تابستان محل خوبی برای نشستن و خوابیدن بود معمولاً زنان هر روز کف ایوان را با آغ تورپاق تمیز می‌کردند و فرش می‌انداختند و برای نشستن و غذا خوردن آماده می‌نمودند.

♦ **مطبخ:** فضایی بود سر پوشیده مانند یک اتاق که در آن چند اجاق و یک تنور وجود داشت به مطبخ در وایقان «موباخ» می‌گفتند.

♦ **کاهدان یا «سامانلیق»:** چون در ایام سابق همه مردم حیواناتی مانند گاو، گوسفند، بز، الاغ، گاومیش نگه می‌داشتند برای نگهداری کاه و یونجه فضای وسیع و سرپوشیده در تمام خانه‌ها وجود داشت. سقف سامانلیق از دیگر جاها بلندتر بود و معمولاً یک دیوار آن مجانب کوچک بود که کاه را دیگر وارد حیاط نکنند. کاه را به بالای پشت بام می‌کشیدند و از سوراخی که در بالای سامانلیق بود به آنجا خالی می‌کردند.

♦ **طویله:** محل نگهداری حیوانات بود. در بعضی طویله‌های بزرگ سکویی بود که در فصل زمستان جوانان آنجا جمع می‌شدند و گپ می‌زدند. در گوشه بعضی از طویله‌ها محلی نیز بود که گاهی برای استحمام‌های ضروری استفاده می‌شد. سرتاسر یکی از دیوارها آخور درست می‌شد و در فواصل معینی میخ بزرگی در کنار آخور نصب می‌شد که به آن «میخ طوله‌سی» می‌گفتند.

♦ **محل نگهداری سوخت:** برای نگهداری هیزم و سوخت زمستان، محلی در هر خانه‌ای بود که به آن «اودونلیق» می‌گفتند. (اودون یعنی هیزم).

♦ **چاه آب:** در ایام سابق آب زیرزمینی در وایقان خیلی سطحی بود و با حفر حداکثر ده متر به آب می‌رسید. آب چاه نیاز خانه را غیر از آب شرب تأمین می‌کرد. از این چاه‌ها به وسیله چرخ، آب می‌کشیدند و هر سال نیز یکبار تنقیه می‌کردند.

♦ **مستراح:** این فضا در دورترین نقطه نسبت به قسمت مسکونی ساخته می‌شد و اغلب اوقات در حیاط بیرونی می‌ساختند. معمولاً در محلی بود که چاه آن بیرون از خانه باشد تا موقع تخلیه که هر سال اتفاق می‌افتاد خانه را کثیف نکند. در ایام قدیم به مستراح «آبس» و «ماوال» هم می‌گفتند. «آبس» تغییر یافته کلمه آبریز و ماوال تغییر یافته کلمه مبال است اولی ریشه فارسی دارد و دومی یعنی مبال اسم مکان از کلمه بول است، ریشه عربی دارد. بنابراین مبال یعنی محل ادرار کردن.

ردیابی رابطه خویشاوندی در جامعه سنتی ایران

مهندس امیر مولوی شازند

در جامعه ایران مثل بسیاری از جوامع دیگر، فرد منزلت و پایگاه اجتماعی خود را از پدر به ارث می‌برد و به گروه خویشاوندی خانواده پدری وابسته است و پدرتباری به عنوان نظام غالب در ایران شناخته شده است.

در گذشته که مردم نام فامیلی نداشتند نام افراد با پسوند نام پدر شهرت داشت و گاهی نیز جد پدری بعنوان پسوند اسم قرار می‌گرفت، مانند قاسمعلی مولاوردی، اما فرزندان که در خردسالی پدرشان را از دست می‌دادند و مادر، تمام عمر خود را پای تامین معاش و تربیت فرزند می‌گذاشت نام مادر بعنوان پسوند اسم فرد مطرح می‌شد مثل عباس نرگس و امثال آن.

در بسیاری از جوامع سنتی ایران، زنان در گذشته بنام شوهرانشان شناخته می‌شدند، هر چند امروزه و در جوامع شهری نیز، زنان به اسم خانودگی شوهرانشان شناخته می‌شوند که این امر تنها در محیط‌های دوستانه، همسایگان و بستگان مصداق دارد و در محیط‌های رسمی مثل محل کار یا محیط‌های آموزشی نام خانوادگی به ارث رسیده از پدر، نام رسمی به شمار می‌رود.

دو رابطه سنتی در خویشاوندی جامعه سنتی ایران وجود داشته است، آشکارا و ضمنی؛ رابطه ضمنی همان حق نانوشته و نامتعیین است، مثل عروسی دختر عمو و پسر عمو که اگر عمو دخترش را به پسر برادر نمی‌داد مستوجب عقوبت شناخته می‌شد.

الا عمو ندادی دخترت را
تو گوش کردی سخن‌های زنت را
در این دنیا حسابی نیست بر پا
در آن دنیا بگیرم دامن‌ت را

علاوه بر آن از این شعر چنین بر می آید که زنان جامعه سنتی ایران به طور معمول با ازدواج دخترانشان با خانواده شوهری موافق نبوده و خویشان مادری را ترجیح می داده‌اند و این تمایل در مواقعی که مادر احساس خوشبختی نمی کرد، شدت می یافت و تمایل داشت دخترش با اقوام و بستگان نسبی خود ازدواج کند.

عروس دایی، توپ دارایی

با وجود این در بسیاری از مناطق روستایی شهرستان شازند، خویشاوندی بیشتر به گونه پدرتباری بوده است که پدرسالاری حاکم بر خانواده‌ها را می توان از دلایل اصلی آن دانست. عروس عمه، گلوج پنبه عروس خاله، سوخته ذغاله

قالی سربندی (بوته مالمیر)

مهندس امیر مولوی شانزند

در صنعت و تجارت فرش دستباف ایران، نام سربند (سربند) بیشتر با طرح مخصوص پیوستگی دارد تا بافت نوعی از فرش. این طرح قالی به برگ‌ها یا کاج‌های کوچکی که در این ناحیه بافته می‌شود، اطلاق می‌گردد تا آن را از انواع گوناگون طرح برگ که در ایران بافته می‌شود، متمایز و مشخص سازد. طرح بوته سربند در ایران و خارج از کشور به طرح بوته میر یا بوته مالمیر مشهور است. در ایران نمی‌توان بافتی را پیدا کرد که مثل قالی سربند تا این اندازه به نسخه اصلی خود شباهت داشته باشد.

قالی‌های سربند مرغوب، محکم و دو پوده‌ای هستند که با گره ترکی بافته می‌شوند، تار و پود آن از نخ پنبه‌ای بوده و خامه را بیشتر از پشم دام‌های منطقه تهیه می‌کردند که با رنگ‌های سنتی از قبیل نیل، روناس، برگ مو، پوست بلوط و پوست گردو و غیره رنگرزی می‌شده است. حدود شصت سال پیش تعداد دارهای قالی در سربند سه هزار دار گزارش شده است، اما متأسفانه در سال‌های اخیر این صنعت رو به رکود رفت و بافت قالی به ویژه با طرح بوته مالمیر بسیار محدود شده است.

♦ نمادشناسی بته سربندی

نقوش و نگاره‌های تزئینی و مفاهیم بنیادی و رازآمیز آنها، از جمله مباحث تخصصی فرش ایران است. با توجه به نوع آرایه‌ها و تزئینات طرح و اشکال تقلیدی بکار رفته و نوع تقسیم‌بندی متن فرش و جایگیری اشکال و تصاویر، فرش ایران را به ۱۹ گروه اصلی و چند شاخه کوچکتر تقسیم‌بندی نموده‌اند که عبارتند از:

نقوش شاه‌عباسی، اسلیمی، طرح‌های اقتباسی، نقوش افشان، واگیره‌ای (بندی)، بته‌ای

(بته جقه)، درختی، ایلی و عشایری، ترکمن، شکارگاهی، گل فرنگ، قابی (خشتی)، گلدانی، هراتی (ماهی درهم)، صحرابی، محرمات، هندی و تلفیقی.

♦ درخت سرو و نگاره بوته (بته جقه)

در زبان پارسی درخت سرو را شروان گویند. در لغت‌نامه عمید، «سرو درختی است مخروطی شکل، برگ‌هایش باریک و دراز به شکل سوزن و همیشه سبز است، در عربی نیز سرو و سروه می‌گویند». سرو درختی است که در تمامی فصول سال، سبز بوده و هنگام وزش بادهای شدید انعطاف زیادی دارد.

سرآغاز باور مقدس به سرو، به تمدن‌های ایلام، آشور و هخامنشی باز می‌گردد. در این مقطع تاریخی، سرو نماد خوشی و خرمی و نیز مردانگی است و یگانه درخت مقدس است. به حکم همین منزلت مذهبی است که در سنگ‌نگاره‌های تخت جمشید، سرو یگانه درخت است و تراش آن در نهایت دقت و ظرافت و با ریزه‌کاری‌های کم‌نظیر انجام گرفته است. اما در دوره پارتی و ساسانی، سرو تنها درخت مقدس نیست و اندک‌اندک از صحنه کرشمه نقوش بیرون می‌رود. هرچند منزلت آن همچنان مستدام باقی می‌ماند، بار رمزی و مذهبی ندارد و فقط یک نقش مایه سنتی است.

همزمان با ظهور اسلام، سرو از ریشه‌های باستانی جدا شده و به نگاره‌ای زینتی مبدل و از ماهیت مذهبی خود دور می‌شود، هرچند بر اساس شواهد این اعتقاد در لایه‌های زیرین همچنان پابرجاست. این استنباط که نقش‌مایه‌های سروی پس از اسلام، عاری از مفاهیم نمادی و رمزی بوده است، قابلیت تعمیم جغرافیایی ندارد.

در دوره صفویه تجسم رمزی و جاودانگی درخت سرو جایگاه بالاتری می‌یابد و نماد فرمانروایی و قدرت مطلقه می‌شود و از حرمت و حتی تقدس برخوردار می‌گردد و در زیور کلاه و تاج شاهان و شاهزادگان قرار می‌گیرد.

نقش سرو از جمله نقوشی است که علاوه بر قالی، در بافت پارچه نظیر ترمه، گلابتون و چاپ قلمکار، قلمزنی بر فلزات و سنگ و در انواع هنرهای سنتی ایران کاربرد فراوان دارد. همین پراکندگی کاربرد و اعتبار دراز مدت نقش است که شکل آن را دگرگونی وسیعی داده و باعث شده تا اقسام این نگاره امروزه بیش از ۶۰ صورت متفاوت داشته باشد.

بته در قالی‌های ساروق، سربند، قم، کرمان، بیرجند، تبریز، بیجار، نایین و زیرمجموعه‌های این نواحی دیده شده و در پیچ و تاب افسونگری خود با این القاب زیسته است: بته میر (مالمیر یا سربند)، بته بادامی، بته جقه، بته خرقله‌ای، بته دوقلو، بته کاج، بته کرمان، بته کشمیر، بته مادر و بچه، بته ماهی، بته ترکی شیرازی، بته بید مجنون، بته لانه ای، بته عقابی و غیره.

این نگاره خاص در طول مسیر خود از نزدیکترین شکل به مصداقی که داشته است تا امروز سفری آنچنان پرفراز و نشیب و پهناور می‌کند که کمتر مسافر بلند نقوش را چنین بختی بوده است.

قدیمی‌ترین بته خمیده (همان شکل امروزی) حک شده بر آبخوری آبگینه نیشابوری و سفالینه‌های سده سوم و چهارم هجری قمری دیده شده است، مانند کاسه لعابداری که از اراک به دست آمده و بته را در حالت جنینی و به طور کامل و ساده نشان می‌دهد. اما خاستگاه دورتر این نگاره قمقمه چرمینی است که همراه با قالی پازیریک (متعلق به قرن پنجم پیش از میلاد) در تپه‌های تل‌گور یافت شده است.

منحصر به فرد بودن بته (در این که نقشی فراگیر است و از منظر زیبایی شناختی، توانایی همنشینی با نقوش اسلیمی و شکسته بسیار دارد) تنها به دلیل این سفرهای دور و دراز و مداومت در تاریخ نیست. از شاخصه‌های مهمی که موجب شده است این نقش مایه در میان سایر هموعان خود تشخیص بیشتری داشته باشد، انواع گوناگون این نگاره (۶۰ نوع) و دیگر تفسیرهای جالبی است که درباره آن ارایه شده و می‌شود.

با توجه به این که آیین زرتشت جزء جدایی‌ناپذیر و اصلی از فرهنگ ایران پیش از اسلام بوده است و بی‌گمان یکی از خاطره‌های قومی نژاد ایرانی، ماندگاری خیر در مقابل شر و سرانجام غلبه کردن بر آن است، مردمان باور آورده به این سنت، خیر و شر را نه در عرصه‌ای دور از دست، بلکه در نزاعی همیشگی و در بطن زندگی می‌دید و نامیرایی خیر را باور آورده بوده‌اند.

بنا بر روایتی که اگر مقبول هم نیفتد، شنیدنی است که زرتشت پس از مرگ به هیات سروی نامیرا در می‌آید، این سرو نمی‌میرد چرا که آتش زرتشت زنده است و با نفس مغان از دل شراوت‌ها برای سوزاندنشان سر بر می‌کشد.

روایت دیگری هم به این مضمون وجود دارد که زرتشت با دستان خود سروی می‌کارد که بعدها بلندترین سرو جهان می‌شود.
به گفته فردوسی:

یکی شاخ سرو آورید از بهشت
به دروازه شهر کِشمر بکِشت

روایت شده است این سرو مقدس را که هزار و چهارصد سال از عمر آن می‌گذشت به دستور متوکل، خلیفه عباسی قطع کرده و تنه و شاخه‌های آن را با هزار و سیصد شتر به بغداد بردند. پس از آن ایرانیان در اعتراض به این عمل نقش سرو را در هنرهای سنتی خود به شکل خمیده بکار بردند تا خاطره سرو نامیرای زرتشت همچنان زنده بماند و به نماد همبستگی ایرانیان در مقابل بیگانگان تبدیل شد. این دو روایت به خوبی نشان می‌دهد که درخت سرو تا چه اندازه در ذهنیت ایرانی، نستوه و ستودنی بوده است.

بی‌گمان این درخت بلند و راست قامت به دلیل آن که در برابر طوفان‌ها و سختی‌ها مقاوم می‌مانده، به مرور زمان حاصل باوری متافیزیکی شده است و شاید هم نامیرایی آن در دیگر فصول که دیگر هم گونه‌ها را نسیم مرگ مدهوش می‌کرده، یکی از دلایلی باشد که آن را اندک نشانه و بعدها نماد مردانگی و نامیرایی و امیدواری می‌کرده است. (فرافکنی یک مفهوم متافیزیکی در شی عینی)

اما دلایل دیگری هم از جمله استجابت خواست مردمان در پای سروی به خصوص (که بعدها می‌تواند عامل فرافکنی مفهوم اجابت به دیگر سروها نیز بشود) و نیز وهم‌آلود بودن (وهم‌آلود- قدسی) نقطه‌ای که در آن سروی بلند قد برافراشته بوده می‌توانند به سهم خود سبب القای راز و افسون به این درخت باشد.

اما با همه این اوصاف همین دلایل نمی‌تواند نگاره بته یا بته سر کج را به همین سادگی به مصداق خود (و به راستی کدام مصداق) نزدیک کند به همین دلیل است که بادام، برگ درخت انجیر و خرما، شعله آتش، میوه کاج، پرنده مهر طوطی (بیشتر در باورهای هندیان) و حتی شیارهای رودخانه جومنا (رودی که در مسیر خود از دره کشمیر به جلگه هندوستان می‌ریزد) را نیز از مصادیق این نگاره دانسته‌اند.

جالب است که بدانیم این نقش زیبا به هر دلیلی و شاید هم به خاطر نقوش آن، تا همین اواخر (قرن ۱۲) بر هیچ زیراندازی دیده نشده است.

برخی از پژوهشگران، زادگاه آنچه را که امروزه به عنوان بته جقه شناخته می‌شود را هنر بعد از اسلام می‌دانند. در این دوره به سبب خط قرمزی که در به تصویر کشیدن عینی اشیا وجود دارد، نگاره سرو با خمیده شدن به یک طرف، از سویی پر کرشمه‌تر و طنازتر می‌شود و از دیگر سو به تصویر ذهنی سرو (با زدوده شدن شاخ و برگ یعنی کاستن بازنمایی برای رسیدن به درون سایه و ذات آن) همگون‌تر می‌شود و شاید یکی از دلایلی که این نگاره را در هنرهای بعد از اسلام خمیده می‌کند، همین باشد.

هرچند نباید فراموش کرد که در دوره‌ای نیز نقش مایه مذکور برای دور شدن از بازنمایی، راه افراط می‌پیماید و حاصل شاخ و برگ و تزئیناتی می‌شود که آن را هر چه بیشتر به یک شکل زینتی صرف نزدیک می‌کند.

منابع:

- آینه آفتاب- تاریخ و هویت فرهنگی اراک، امیر مولوی، هنر بهزاد، اراک، ۱۳۹۳.
- اطلس فرهنگی استان مرکزی، بخش شهرستان شازند.
- اسطوره شاه‌زنده (فرهنگ عامه شهرستان شازند) امیر مولوی ناشر: مولف اراک ۱۳۹۶
- بیان نمادین در اسطوره، محمد اسدیان، کتاب ماه هنر، شماره ۳۶-۳۵، مرداد و شهریور ۱۳۸۰.
- تاریخ و فرهنگ شازند، امیر مولوی، نوای دانش، اراک، ۱۳۹۰.
- نماد و نشانه‌شناسی در فرش ایران، محمد افروغ، جهان هنر، تهران، ۱۳۸۹.

مەشىن كەندىدە يىر آدلارى حسین محمدزادە (گونئیلى)

مەشىن كۆۋشىنىدە چۇخلو يىرلار، جور بە جور آدلارلا تانىنىرلار. اليمىزدن گلنجه اۇنلارى يازىپ، سايىن اۇخوجولارلا سۇنوروق. سۇزسوز كى، آشاغىدا گلن آدلار، مەشىن كۆۋشىنى آدلارى نىن ھامىسى اۇلا بىلمز. آرخايىنىق قلمدن دوشنى دە آز دىيىلدىر.

ھابىئەلە بعضى يىرلار چۇخلو بۇلوملرى نىن دە اۋزونە مخصوص آدى واركى، اۇنلارى يازماقدان واز كىچىدىك. آرتىرماليسىم: بعضى آدلاردان يىرلار كىچىك اۋلدوغو آنلاشىلسا دا، يعنى بىر يىر تىكجە بىر داش آدى، بىر بولاق آدى، بىر باغ آدى كىمى نظره گلە دە، اۋ يىر كىچىك اۋلدوغونا دىل دىيىل. اۋرنك اۋلاراق، خانلىق باغ، آغ داش و گوۋ بولاق آدلارنى گۆتورمك اۋلار كى، ھر بىرى آزى اۋنلار جا و حتا يوزلرجه ھىكتار يىردىر.

مەشىن كۆۋشىنىدن قلمە آلا بىلدىگىمىز يىر آدلارى بولاردىر:

Uğurlu	اۇغورلو	۱
Alanbar	آلانبار	۲
Bayır	بايىر	۳
Düleyi	دولئىيى	۴
Dəyirman daşı	دەيىرمان داشى	۵
Kənd altı	كەند آلتى	۶
Doşab torpağı	دۇشاب تۇرپاغى	۷
Dərə zəmi	درە زمى	۸
Dəmir qəyə	دەمىر قەيە	۹
Sultan qələməliyi	سلطان قلمەلىيى	۱۰

Köçəklər	كۆچكلر	۱۱
Çaxmaqlar	چاخماقلار	۱۲
Sınıq	سینیق	۱۳
Gödülə	گۆدوله	۱۴
Yapa	ياپا	۱۵
Qara xumosh	قارا شۇخوم	۱۶
Torpaqlıq	تۇرپاقلیق	۱۷
Xərmənlər	خرمنلر	۱۸
Züvrünçək	زوورونچک	۱۹
Xanlıqbağ içi	خانلیق باغ ایچی	۲۰
Xərmən yerləri	خرمن یئرلری	۲۱
Dədə bibi	دده بی بی	۲۲
Duzlaq	دۇزلاق	۲۳
Gillik	گیللیک	۲۴
Keçi qalası	کنچی قالاسی	۲۵
Qurdlar yuvaları	قۇردلار یووالاری	۲۶
Göt yırtan	گۆت ییرتان	۲۷
Gəçxana	گچ خان	۲۸
Pətəklilik	پتک لیک	۲۹
Çubuqlu	چۇبۇقلو	۳۰
Südəsər	سود آسر	۳۱
Seyid kəmə	سید کمر	۳۲
Əmir seyid yoncalığı	امیرسید یۇنجالیقی	۳۳
İt yolu	ایت یۇلو	۳۴
Göy zəmi	گۆی زمی	۳۵
Məməd can	ممد جان	۳۶
Allah cİLəsi	آللاه جیلەسی	۳۷
Yapa günəvəri	ياپا گۈنەۋرى	۳۸
Atlar çeşmələri	آتارلر چشمەلری	۳۹

Əsil bəy çeşməsi	اصیل بگ چشمه‌سی	۴۰
Xələf çeşməsi	خَلَف چشمه‌سی	۴۱
Bənd dərəsi	بند دره‌سی	۴۲
Yapa dərəsi	یاپا دره‌سی	۴۳
Ilxı dərəsi	ایلخی دره‌سی	۴۴
Ayı dərəsi	آیی دره‌سی	۴۵
İydəli dərə	ایگده‌لی دره	۴۶
Qafarın dərə	قافارین (غفارین) دره	۴۷
Məməd can dərəsi	ممدجان دره‌سی	۴۸
Ağ abba dərəsi	آغ آببا دره‌سی	۴۹
Hacı Xəlil dərəsi	حاجی خلیل دره‌سی	۵۰
Əkbərabad dərəsi	اکبرآباد دره‌سی	۵۱
Çeşmə dərəsi	چشمه دره‌سی	۵۲
Köhlülər dərəsi	کۆهوللره دره‌سی	۵۳
Osman dərəsi	عثمان دره‌سی	۵۴
Alanbar dərəsi	آلانبار دره‌سی	۵۵
Köçəklər dərəsi	کۆچکلر دره‌سی	۵۶
Qala dərəsi	قالا دره‌سی	۵۷
Qaban Dərəsi	قaban دره‌سی	۵۸
Məşəd həsən dərəsi	مشهدحسن دره‌سی	۵۹
Pətəklik dərəsi	پَتَک‌لیک دره‌سی	۶۰
Dəlmə dərəsi	دَلْمه دره‌سی	۶۱
Mallausub Dərəsi	ماللا اؤسوب دره‌سی	۶۲
Ağ əmməd dərəsi	آغ امد دره‌سی	۶۳
dərəsiTurab	توراب دره‌سی	۶۴
Məş şafi dərəsi	مش شفیع دره‌سی	۶۵
Hacılar dərəsi	حاجی‌لار دره‌سی	۶۶
Seyrəndərə	سئیران دره	۶۷
Çayırılı dərə	چاییرلی دره	۶۸

Mıǵmıǵlı dərə	میغ میغ لی دره	۶۹
Kələmturlu dərə	کَلَمْتورلو دره	۷۰
Quşlu dərəQara	قارا قوشلو دره	۷۱
İkcə dərə	ایکجه دره	۷۲
Yetim dərə	یئیتیم دره	۷۳
Xəznə dərə	خزنه دره	۷۴
Qəcələ dərə	قَجهله دره	۷۵
Zoğala dərə	زۇغالا دره	۷۶
Aşa dərə	أشا دره	۷۷
Sulu dərə	سۇلو دره	۷۸
Göy dərə	گۆی دره	۷۹
Kəlbə Əsgər dərəsi	کلبه عسکر دره سی	۸۰
Şor dərə	شور دره	۸۱
Hüseyn dərələri	حسین دره لری	۸۲
Üç dərələr	اوچ دره لر	۸۳
Şəbistərlinin dərələr	شېبسترلی نین دره لر	۸۴
Qəcələ dərə düzü	قَجهله دره دوزو	۸۵
Osman düzü	عثمان دوزو	۸۶
Min tümən düzü	مین تومن دوزو	۸۷
İlxı düzü	ایلخی دوزو	۸۸
Həməni düzü	هَمَنی دوزو	۸۹
Qala düzü	قالا دوزو	۹۰
Baba düzü	بابا دوزو	۹۱
Pətəklük düzü	پَتَک لیک دوزو	۹۲
Sultan düzü	سلطان دوزو	۹۳
Sultan düzü	آلانبار دوزو	۹۴
Qızıl düz	قیزیل دوزو	۹۵
Xanlıq düz	خانلیق دوز	۹۶
Qaşsaqlı düz	قاششاقلی دوز	۹۷

Qızıl arxac	قیزیل آرخاج	۹۸
Baş arxac	باش آرخاج	۹۹
Biyanlı arxac	بیانلی آرخاج	۱۰۰
Çinədanlı arxac	چینه دانلی آرخاج	۱۰۱
Hadı arxacı	هادی آرخاجی	۱۰۲
Kürd Həsən arxacı	کورد حسن آرخاجی	۱۰۳
Qəri nənə arxacı	قَری ننه آرخاجی	۱۰۴
Xanlıq bağ arxac	خانلیق باغ آرخاجی	۱۰۵
Kəlbə zeynal arxac	کلبه زئینال آرخاجی	۱۰۶
Qum arxac	قۇم آرخاج	۱۰۷
Kasıblar arxacı	کاسیبلا آرخاجی	۱۰۸
İmanı yatağı	ایمانی یاتاگی	۱۰۹
Məlik yatağı	مَلیک یاتاگی	۱۱۰
Topcu yatağı	تۆپچو یاتاگی	۱۱۱
Qayalı yataq	قایالی یاتاق	۱۱۲
Quzey	قوزئی	۱۱۳
Anqut quzeyi	آنقوت قوزئی	۱۱۴
Gödülə quzeyi	گۆدوله قوزئی	۱۱۵
yapa quzeyi	یاپا قوزئی	۱۱۶
Hacı quzeyi	حاجی قوزئی	۱۱۷
Bayırın quzey	باییرین قوزئی	۱۱۸
Qəri nənə dalısı	قَری ننه دالیسی	۱۱۹
Qabaq təpə dalısı	قاباق تپه دالیسی	۱۲۰
Gödülə dalısı	گۆدوله دالیسی	۱۲۱
Təpə dalısı	تپه دالیسی	۱۲۲
Daş dalısı	داش دالیسی	۱۲۳
Dalı çubuqlu	دالی چۆبۆقلو	۱۲۴
Seyid kəmə r dalısı	سیدکمر دالیسی	۱۲۵
Ağdaş dalısı	آغ داش دالیسی	۱۲۶

Qaya dalısı	قایا دالیسی	۱۲۷
Uzun yalın dalısı	اۇزون یال دالیسی	۱۲۸
Gen çay ağzı	گنن چای آغزی	۱۲۹
Yapa ağzı	یاپا آغزی	۱۳۰
Qəcələ dərə ağzı	قَجهله دره آغزی	۱۳۱
Çimənlicə ağzı	چیمنلی جه آغزی	۱۳۲
Gen nav ağzı	گنن ناو آغزی	۱۳۳
İydəli dərə ağzı	اییده لی دره آغزی	۱۳۴
Ayı dərəsi ağzı	آیی دره سی آغزی	۱۳۵
İstanbul cədəsi	ایستانبول جده سی (جادّه سی)	۱۳۶
Duz cədəsi (Yasin cədəsi)	دۇز جده سی (یاسین جده سی)	۱۳۷
Xan çayı	خان چایی	۱۳۸
Gen çay	گنن چای	۱۳۹
Maman çayı (küçə adı)	مامان چایی (کوچه آدی)	۱۴۰
Taxt altı	تخت آلتی	۱۴۱
Göl Altı	گؤل آلتی	۱۴۲
Xanlıq bağ altı	خانلیق باغ آلتی	۱۴۳
Arx altı	آرخ آلتی	۱۴۴
Hamam səkgiləri	حمام سگگی لری	۱۴۵
Zoğalanın səkgilər	زۇغالانین سگگی لر	۱۴۶
Səttar üstü	سَتار اوستو	۱۴۷
Çəsmə üstü	چشمه اوستو	۱۴۸
Daş üstü	داش اوستو	۱۴۹
Təpə üstü	تپه اوستو	۱۵۰
Xanlıq bağ üstü	خانلیق باغ اوستو	۱۵۱
Gədik başı	گدیک باشی	۱۵۲
Göy bulaq başı	گوی بۇلاق باشی	۱۵۳
Şor bulaq başı	شور بۇلاق باشی	۱۵۴
Kəhriz başı	کهریز باشی	۱۵۵

Qızıl qəyələr başı	قیزیل قیہلر باشی	۱۵۶
Çubuqlu başı	چوبوقلو باشی	۱۵۷
Qələməli bazı	قلمه لی بازی	۱۵۸
Ağ bazı	آغ بازی	۱۵۹
Uzun yalın bazı	اۇزون یالین بازی	۱۶۰
Naxır bazısı	ناخیر بازیسی	۱۶۱
Qızıl gədik	قیزیل گدیک	۱۶۲
Bazar gədiyi	بازار گدیگی	۱۶۳
Gödülə gədiyi	گودوله گدیگی	۱۶۴
Xanı gədiyi	خان۱ گدیگی	۱۶۵
Nərməsər gədiyi	نرمه سر گدیگی	۱۶۶
Ağ Hüseyn demi gədiyi	آغ حسین دئمی گدیگی	۱۶۷
Ara gədik	آرا گلدیک	۱۶۸
Bala gədik	بالا گدیک	۱۶۹
Qəyə kəhrizi	قیہ کهریزی	۱۷۰
Bərə kəhrizi	بره کهریزی	۱۷۱
Xanlıq Bağ kəhrizi	خانلیق باغ کهریزی	۱۷۲
Çavuş kəhrizi	چاووش کهریزی	۱۷۳
Təzə kəhriz	تزه کهریز	۱۷۴
İslam abad kəhrizi	اسلام آباد کهریزی	۱۷۵
Osman kəhrizi	عثمان کهریزی	۱۷۶
Həməni kəhrizi	هَمَنی کهریزی	۱۷۷
Kəlbə məlik kəhrizi	کلبه مَلِیک کهریزی	۱۷۸
Kürd Həsən kəhrizi	کورد حسن کهریزی	۱۷۹
Şor kəhriz	شور کهریز	۱۸۰
Kənd gölü	کند گؤل۱	۱۸۱
Təpə gölü	تپه گؤل۱	۱۸۲
Qızıl düz gölü	قیزیل دوز گؤل۱	۱۸۳
Təzə kəhriz gölü	تزه کهریز گؤل۱	۱۸۴

Çavuş gölü	چاۋوش گۈلو	۱۸۵
Xan gölü	خان گۈلو	۱۸۶
Şor göl	شور گۈلو	۱۸۷
Ağ bulaq	اغ بۇلاق	۱۸۸
Üç bulaq	اوچ بۇلاق	۱۸۹
Qara bulaq	قارا بۇلاق	۱۹۰
Sərin bulaq	سرین بۇلاق	۱۹۱
Daşlı bulaq	داشلى بۇلاق	۱۹۲
Şor bulaq	شور بۇلاق	۱۹۳
Qoca bulağı	قۇجا بۇلاغى	۱۹۴
Qızlar bulağı	قىزلار بۇلاغى	۱۹۵
Məmədcan bulağı	ممدجان بۇلاغى	۱۹۶
Məş İsmayıl bulağı	مش اسماعيل بۇلاغى	۱۹۷
Rəhim bulağı	رحيم بۇلاغى	۱۹۸
Məmməd bulağı	محمد بۇلاغى	۱۹۹
Kəlbə Həsən vəkil bulağı	كلبه حسن وکیل بۇلاغى	۲۰۰
Kəlbə Əsgər bulağı	كلبه عسکر بۇلاغى	۲۰۱
Malla bulağı	ماللا بۇلاغى	۲۰۲
Böyük gözə	بۈيۈك گۈزە	۲۰۳
Malla gözəsi	ماللا گۈزەسى	۲۰۴
Əsil bəy gözəsi	اصیل بى گۈزەسى	۲۰۵
Çuxur gözələr	چۇخور گۈزەلر	۲۰۶
Alovun gözə	آلووون گۈزە	۲۰۷
Dem bağ	دئم باغ	۲۰۸
Kəlbəmməd bağ	كلبه أممەد باغى	۲۰۹
Xanlıq bağ	خانلىق باغ	۲۱۰
Dərə bağ	درە باغ	۲۱۱
Kürd Həsən bağ	كوردحسن باغى	۲۱۲
Əlibəy bağ	على بى باغى	۲۱۳

Ağ daş	آغ داش	۲۱۴
Əli daşı	علی داشی	۲۱۵
Abbasın daşlar	عابباسین داشلار	۲۱۶
Qəcil daşı	قجیل داشی	۲۱۷
Gerçək daşı	گترچک داشی	۲۱۸
Seyid kəməər qəyəsi	سیدکمر قیہسی	۲۱۹
Qurbanın qəyələr	قۇربانین قیہلر	۲۲۰
Qızıl qəyələr	قیزیل قیہلر	۲۲۱
Əmmaməli qəyə	عمامه‌لی قیہ	۲۲۲
İlanlı dem	ایلانلی دئم	۲۲۳
Böyük dem	بؤیوک دئم	۲۲۴
Seyid demi	سید دئمی	۲۲۵
Polad demi	پؤلاد دئمی	۲۲۶
Qaşqa dem	قاشقا دئم	۲۲۷
Daş qabağı	داش قاباغی	۲۲۸
Qəyə qabağı	قیہ قاباغی	۲۲۹
Dəhnə qabağı	دھنه قاباغی	۲۳۰
Qızıl qəyələr qabağı	قیزیل قیہلر قاباغی	۲۳۱
Əvliyə qabağı	اولییه قاباغی (کوچه آدی دیر)	۲۳۲
Züvrünçək qabağı	زورونچک قاباغی	۲۳۳
Dizə qabağı	دیزه قاباغی (کوچه آدی دیر)	۲۳۴
Köhləllər qabağı	کۆھوللر قاباغی	۲۳۵
Bəndlərin qabağı	بندلرین قاباغی	۲۳۶
Qabaq Təpə	قاباق تپه	۲۳۷
Xan Əmir Təpəsi	خان امیر تپه‌سی	۲۳۸
Bayır Təpəsi	بابیر تپه‌سی	۲۳۹
Bostan Təpəsi	بوستان تپه‌سی	۲۴۰
Çavuş Təpəsi	چاووش تپه‌سی	۲۴۱
Qoruqcu Təpəsi	قۇروقۇ تپه‌سی	۲۴۲

Göy dik	گۆی دیک	۲۴۳
Şeytan dikgi	شیطان دیکگی (کوچه)	۲۴۴
Möhsün dikgi	محسن دیکگی (کوچه)	۲۴۵
Xatıncan dikgi	خاتین جان دیکگی	۲۴۶
Gödülə dibi	گۆدوله دیبی	۲۴۷
Tək iydə dibi	تک ایگده دیبی	۲۴۸
Gədik dibi	گدیک دیبی	۲۴۹
Təpə dibi	تپه دیبی	۲۵۰
Qızıl daş dibi	قیزیل داش دیبی (کوچه)	۲۵۱
Tut dibi	تۇت دیبی	۲۵۲
Tək ərik dibi	تک اریک دیبی	۲۵۳
Tək söyüd dibi	تک سۆیود دیبی	۲۵۴
Zərişlər dibi	زریشلر دیبی	۲۵۵
Kəlbəsgərin iydələr dibi	کلبه عسکرین ایگدهلر دیبی	۲۵۶
Daş dizə	داش دیزه	۲۵۷
Sarı dizələri	ساری دیزه لری	۲۵۸
Kən kən dizəsi	کن-کن دیزه سی	۲۵۹
Zıncırovlu quyu	زینقیروولو قۇیو	۲۶۰
Xarıldayan quyu	خاریلدايان قۇیو	۲۶۱
Mislim quyuları	مىسلم قۇیولاری	۲۶۲
Maman navı	مامان ناوی	۲۶۳
Müşüd (Mürşüd) navı	موشود (مرشد) ناوی	۲۶۴
Gen nav	گن ناو	۲۶۵
Qalqanlı nav	قالقانلی ناو	۲۶۶
Bənövşəli nav	بنووشه لی ناو	۲۶۷

«مئشینده کوچه‌لرین تاریخی آدلاری»

Naxır küçəsi	ناخیر کوچه‌سی	۱
Aşağı küçə	آشاغی کوچه	۲
Yuxarı küçə	یۇخاری کوچه	۳
Sümük küçəsi	سوموک کوچه‌سی	۴
Dalı küçə	دالی کوچه	۵
Maman küçəsi	مامان کوچه‌سی	۶
Bazar küçəsi	بازار کوچه‌سی	۷
Döngə	دۆنگه	۸
Bədəl Döngəsi	بدل دۆنگه‌سی	۹
Dəyirman qabağı	دییرمان قاباغی	۱۰
Dəyirman başı	دییرمان باشی	۱۱
Hacı Qafar küllüyü	حاج قافار کوللویو	۱۲
Aşağı hamam yanı	آشاغی حمام یانی	۱۳
Göl başı	گؤل باشی	۱۴
Əvliyə qabağı	اۆلییه قاباغی	۱۵
Qızıl daş dibi	قیزیل داش دیبی	۱۶
Gilif üstü	گیلیف اوستو	۱۷
Dərə nav	دره ناو	۱۸
Möhsün dikgi	محسن دیکگی	۱۹
Şeytan dikgi	شیطان دیکگی	۲۰
Yuxarı məscid qabağ	یۇخاری مسجد قاباغی	۲۱
Taxt altı	تخت آلتی	۲۲

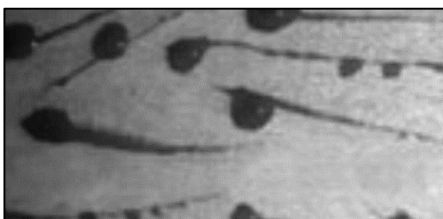
امچیلیک (تورکه درمانلار)

توپلایان: نفیس سینافر

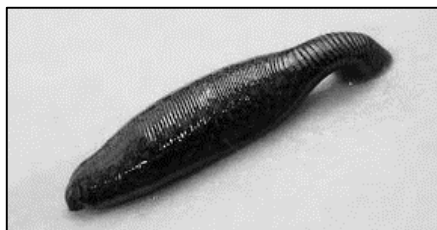

قایناق شخص: آذر مسکن جوان، دوغوم ایلی ۱۳۲۵، اورمولو،
توپلایانین حورمتلی آناسی

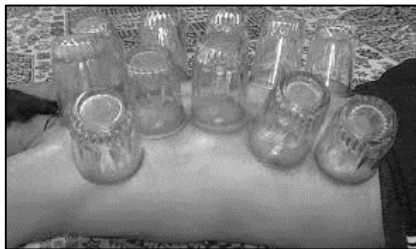
♦ **ساوا اوشاگی چیرتماق:** ۱۰ گونلک کۆرپه‌نی حمامدا تیغه‌دن کئچیریرمیش لر (تیغه یوخسا کسیجی بیر یاراق ایله) یانی اوشاگی باشدان آياغا چیرتارمیش لار. بئله‌جه کۆرپه اوشاغین تنینده قالان کیفیر قانلار آخیب گئدرمیش. چیرتاندان سونرا اوشاغین تنینه خینا چکرمیشلر.

♦ **سولوک سالماق:** بئیین دامارلارینین پارتلاماگی اوچون باییلان آدامین باشینا سولوک سالارمیشلار. سولوک لاختالانمیش کیفیر قانلاری امرک، قانین دورولماسی ایلا قان دولاشیمی‌نین دوزگون آخماسینی ساغلایار.

♦ **كۆپە سالماق:** كۆرك آغیرىسى و سوپوق دیمه آغیریلاری اوچون پامبیغی نفته یا آلکولا باتیراندان سونرا یاندیریپ بیر كۆپه ایچینه گزدیریپ كۆرك و بئله باسارلار. كۆپه سالماقلا دامارلارین گریلمی آزالیر، قان دولاشیمی دامارلاردا هیزلانیر.

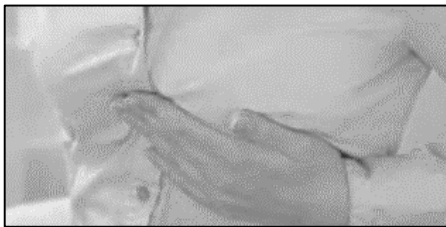
♦ **اومماق:** اومماق بیر زادی اوموب، ایستمك آنلامیندادیر. بیرىسى بیر زادی چوخ ایستهیب آرزیلایاندا اونا اومار. اومماق بیر خستهلیك اولاراق دا تانیملانیر. بو خستهلیكده قادینلارلا کیشیلرین تنلرینین بیر پارا یئرلری شیشیب آغیرایار. (دیش، دوش و ...)

اثل ایچینه بو شیشه و آغیری نین ندیننی نئجه بیلیرلر؟
گئنله بیر دادلی یئملى نین اییسی نین (قوخوسونون) بیر آندا بیرینه دگمه سی و او آدامین او یئمکدن چوخ خوشلانیپ و گؤیولو ایستمه سی آما او چاغ او یئمگین الده اولماماسی او آدمی اومدورار. اومماق آدامین تنینده شیشه و آغیریا یول آچار.

بونون کئچمه سی اوچون بیر بؤیوک دورمک (دوروم) دوروملرلر، دورمک ایچینه اومولان یئمکدن یوخسا بیر آیری دادلی - اییلی یئمک قویارلار یا دا نئچه قونشودان یئمک توپلاییب دورمگه قویارلار. سونرا گیزلینجه اومانین دالینا (کورگینه) دورمگی چالارلار. چالان-دا دئیرلر: «ومدوغویون گتیردیم» بئله لیکه شیشلر یاواش - یاواش یاتار و آغیریلار چکیلر.

اوماغین کئچمه سی نین بیر باشقا یولو دا قیچی اودوملو بیرى دیر.
آراز چاییندان کئچه نین قیچی اودوملو اولار. اؤرنک اوچون بیر قادینین اومماق سونوجوندا دؤشو شیشمیش اولسا قیچی اودوملو بیرى گلیب یاواشجا آياغینی اونون دؤشونه باسیپ دئیر: نئجه گلیپسن ائله جه گئت.

بئله جه شیشین یاتماسی و اوماغین کئچمه سینه اینانارمیشلار.

♦ **بئىن قاناماسى:** بئىن دامارى پارتلايان ادامىن باشىنا سولوك سالارمىشلار. سولوكلر قانلارى آمىب بئلەجە قانين لاختالانيب دامارلارا قارىشىپ بئىنە ضرر وئرمەسىنى اؤنلەيىرمىشلار.

♦ **قاناماي دوردورماق:** بىر تىكە اسكى بئزى (جىندا تىكەسىنى) ياندىرىپ كوله بلەيىپ يارانين اوستونه باسارمىشلار بئلەجە قانين آخماغى دوردورولورموش.

♦ **آياق آغىر يلارى:** توركو داوا- دارمان ياخيپ قىچى تنديره ساللايىرمىشلار.

♦ **بورون قاناماسى:** بئز ياندىرىپ توسوسونو بورونا چكرمىشلار.

♦ **دش هووو (آبسە):** سارى ياغلى خمير باغلارمىشلار. ياغلى خمير ديشين هووونو چكرمىش.

♦ **درى گوورمەسى:** بىرىن بىر يئرى گووريب آغىر ياندا ات دؤشمىشلار.

♦ **بوغاز باسما:** بوغاز آغىرىسى اوچون آند بارماغىنى بوغازا سوخوب بوغازين ايكي يانينا باسارمىشلار بو ايشين آدى بوغاز باسما دير.

♦ **دىلچك (دىلچىك) دوشمە:** دىلچك دىل اوستونه اوتوراندا تخته قاشيغا دوز ووروب دىلچكى كيچىك بىر ضربه ايله يئرینه قايتارارمىشلار.

♦ **قىمىج/ قوموج باتما:** قىمىجى اؤزل يول لا يئرینه سالان-دان سونرا بىر كتان بئزه قىر ياخيپ بئلين قىمىجى اولان يئرینه ياپىشدىرىرمىشلار. بو قىر سوموگو برک ساخلايىپ يئنىدن يئریندن چىخماسىنى اؤنلرمىش.

♦ **گوؤبک دوشمەسى:** گوؤبگىن اوستونه بارماقلا باسيپ؛ ساعات يۇنون-ده بورورموشلار. سونراسى بىر سوغانى برک-برک گوؤبگىن اوستونه باغلارمىشلار. بىر داها يولو دا ايلک سحر هئج زاد يئمەمىش بىر بۇيوك شوشە كوپەنى پوفلرمىشلار.

♦ **كؤمور اوتوسو:** سويوق دگمە آغىر يلارى اوچون كؤمور اوتوسو ايله خاستانين بئلىنى، قىچىنى و كورگىنى اىستىلەديرمىشلار.

مراسم، دبیر

- آداخلی قیزلارا قوچ قوربانلیغی. رقیه عبدیلی (سازاق)
- ایران دیبی کندینده ائولنمک و توی دبیری. محمد احسانی
- دهه چهل شمسی و ده روز اول محرم در جلفا. حمیدرضا مظفری (جولفالی)
- آیین عزاداری در روستای نیارق نمین. محمدعلی اوجاقی نیارق
- کوسا چوقارتما. حیدر خادم‌لو
- شب هفت (یئددی گنجه‌سی). مهندس امیر مولوی شازند
- مینجیق فالی. جواد ولی‌زاده

آداخلى قىزلار قوچ قوربانلىقى

يازان: رقيه عبدېلى (سازاق)

ائىلىمىزىن گۈزىل دېلرىندىن بىرى دە قوربان بايرامىدا آداخلى قىزلار قوچ قوربانلىق آپارماقدى. قوربان بايرامى گونو، سحر گونش ساچلارنى ساچاركن، قوچو خىنا ايله بزه ييب، چىگىنە قىرمىزى شال ساليب، بوينونا شىرىنلىك دئە كە قندىن باشىنى، يا دا دوزوملەنن نوغولو آسلايىب، بىر بوينوزونا آيدىنلىق اوچون گوزگو، او بىرى بوينوزونا وار دولت نىشانەسى، بى اوغلان آلدېقى قىزىل ھىدەنى تاخىب، بئلىنە بىر خورجون سالارلار. خورجون بىر طرفىنى يئمەلىلەرلە، باشقا طرفىنى دە قوھوملارنى آلدېقى پايدا دولدورولار.

قوربانلىقى آداخلى قىزىن آتاسى ئوينە آپارارلار. توى-قاواللا قاپىنى سىلىندىرلر. قىزىن آتا-آناسى قاپىيا چىخىب، بى و بىلە گلن قوھوم-قونشوسونا خوش گلدېن دئىيىب، ايچرى آلارلار. بى حىطدە گتىردىگى قوچون يانىدا دوروب گلىنى گۈزلەير. گلن خاتىن آيدىنلىق دئە بىر قابدا سو گتىرىپ قوچا ايچىردر، سونرا قوچون بوينوزوندا كى گوزگويە باخىب، او

بىرى بوينوزدان قىزىل ھىدەنى گۈتۈروب، وار-دولت دئە آلدېقى آرشىن يا كۈيىگى بىيە خلعت وئىر. سونرا بىيىن يا گلننىن آتاسى يا دا الپندن گلن بىر باشقا آدم قوربانى قىبلە طرف دۇندىرىپ باشىنى كىسر. قوربانىن بوغازىندان فىشقىران قانا، قاب توتوب گۈتۈرلر، قورخان وشاقلارنى قورخولۇقلارنى گۈتۈرمك

اوچون او قانندان آنلینلارینا یاخارلار. کسیلن قوربانلیق جانندان دوشندن سونرا، ایلگینی ووروب، باشی بدنین آییروب معین بیر فاصلهده باشی یتره قویوب اورتاسیندان گلینله بی یی گئچیرلر. قوربانین دریسی سویولوب اتی حاضیرلانا کیمی، اورادا اولان قوهوم-قونشو یاللی توتوب، چال-چاگیر ائدرلر. چای، شربت، شیرینی، میوه میل ائدیپ، گلینه گلن خلعتلره باخیب مبارک دئیرلر. سونرا حاضیرلانان اتدن یئدی قاپییا پای توتارلار و اورداکیلارا شیش کبابی یا دا ات شورباسی بیشیرلر، ناهاری بیرلیکده یئیب ساغوللاشیب بی یین قوهوملاری گئندن سونرا، گلینین طرفیندن خونچا یئری توتولار. بی اوچون آلینان خلعتلری بیر ده قوربانلیقدان قالان اتی یاری بؤلوب ایستین-قوهوم قونشو ایله بی ائوینه آپارارلار. بی طرفیندن تحویل آلیناندان سونرا چال-چاگیر ائدیپ شنلیکله لحظهلری کئچیرلر. آخشامی قوربانلیقدان گلن ات ایله بیشیریلن یئمکله باشا چاتدیرارلار.

آيران ديبى ۱ كندينده

اٲولنمك و توى دبلىرى

محمد احسانى

ياشايشى شيرينلتمك، گۇزل لتمك اوچون اساسلى ايشلر گۇزولمه ليدير، عايله قورماق، اٲولنمك ان اساسلى اجتماعى واحدلىرىن بيريدير. عايله نين بينوره سى سٲوگى، محبت، انس و كۇنوللرىن بيرلىگى نين اوستونده قورولوب. عايله ايلگى لرى ايسه دوستلوق، سٲوگى و سٲويب- سٲويمك لرله فورمالاشيبدير. قادين و كيشى نين مٲولولوقو (خوشبخت ليگى)، اٲولنمك و عايله قورماق نتيجه سيندن گۇستريلىر. اٲولنمك اوچون چوخلو دبلر واردير كى بيز بوردا عريان تپه «آيران ديبى» كندينين اٲولنمك دبلىرىن آشاغيدا كتيريريك:

♦ الف: اٲلچى گٲتمك

اوغلان سربازليقدان و تحصيلاتى قورتارانندان سونرا اٲولنمگه مارقا گۇستىر، سٲودىگى بير قىزى آلماق ايسىتسه، ايسىتىگىنى آنا- باجيسى ايله آرايا قويار، آناسى دا اوغلانين آتاسينا دئير. اوغلان مصلحت اٲتىدىگى آداملارين مٲبىت نظرىنى قازانا بيلسه، قىز اٲوينه اٲلچى گۇندىر. اٲلچىلىگه، ايلك دفعه، اوغلانين بۇيوك آناسى، خالاسى و ...، اونلار اولماسا اۇز آناسى گندىرلر. گٲتمه ميشدن قاباق قىز اٲوينه خبر وئىرلر. قىز عايله سى ده گٲدن اٲلچىلىرى داها گۇزل قارشىلاماق اوچون قابقدان تداركلر گۇررلر. اوغلانين اٲلچىلىرى گندىب، قىز اٲوينين قاپيسىنى چالارلار، قىز اٲويندن بير نفر قاپىنى آچماغا گليب، سوروشار كيمسىز؟ اوغلان آدمى دئير: آلايه قوناغى ايسىتمه ميرسىز؟ او دا قاپىنى آچىب دئير: بويورون، اٲو اۇز اٲوينىز دىر.. اٲلچىلىرىن ايلك دفعه چاى و ميوه ايله قوللوقلاريندا اولارلار. اٲلچىلر نه اوچون گلدىكلرىنى اونلارا آندىرارلار. قىزىن آتا- آناسى دا مصلحت اٲتمك اوچون واخىت آلارلار.

۱- آيران ديبى كندى مرند شىهرىنن زنوز بۇلگه سينه باغلى هرزندات دهستانى نين كندىرىندن دىر. بو كندى مرندىن شىمالغىر بۇلوندە يئرلشيب اورانىن شىهر ايله ۳۲ كيلومتر آراسى وار.

مثلاً دئیرلر: اوچ گوندن سونرا گلین قیزیمیز ایله دانیشاق و مصلحت لشک. بیر ایکی گون سونرا هن یا یوخ جاوابینی سیزه چاتدیراق. سونرا ائلچیلری یولا سالارلار. بو آرادا قیزین آتا- آناسی اؤز آرالاریندا دانیشیب و قیزین دا نظرن ایسترلر. قیزین مثبت نظری اولسا دئیر: منیم اختیاریم آتامین آئینده دیر، صلاحیمی آتام یاخشی بیلر (آما اوغلانی سئومزسه اوند ایش باش توتماز) اوند آتا اؤز ایشینی آنلار (احتمالا بو آرادا اوغلان یا قیز بیر- بیر ایله گؤرمک ایسته یه لر. سونراسی گونه سؤز قالماسین دئییه بیر گئجه اوغلان آناسی ایله گئدر و قیز ایله دانیشار). ائلچی لر اوچ گون اولمامیشدن یئنن دن قیز ائوینه گندیب، جاواب ایسترلر. اگر قیز ائوینن جاوابی اولوملو (مثبت) اولسا، مبارک اولسون دئییب، سؤز کسمک اوچون گئجه کیشی ائلچیلری گلمگینه قرارلارلار. اوغلان طرفی اؤز آداملاریندان نچه نفر گئجه شاما چاگیرار، شام یئیندن سونرا بیر قوتو شیرینی گوتوروب، قیز ائوینه گئدرلر، قیزین آتاسیدا ایکی- اوچ نفر یاخین قوهوم- قارداشیندان چاگیرار شام وئرلر. آنجاق هر ایکی طرفین آداملاری قیز ائوینده توپلانتی (مجلس) قوروب دانیشارلار. دانیشیق بئله باشلارنار، اوغلان طرفی نین بیر آغساقالی دئیر: آلاهیین آدی ایله، پیغمبرین شرعی ایله، اوغوموزو اوغوللوقا قبول ائله مگنینیزه گلمیشیک. قبول ائیله ییرسیز، بیزده سیزین خانیم قیزینیزی اؤزوموزه گلین ائدک، بیر- بیریمیزین قوهوم اولاق؟ اگر راضیسیز کبین، باشلیق حاققیندا دانیشاق؟ قیزین آتاسی دا اوغلان دا سیزیندیر، قیز دا! دئمکله، حاضیرلیغینی بیلدیرر. سونرا کبین و باشلیق و آیری مسئله لرده راضیلیغا چاتارلار. صاباحی گونو ئبته گئتمک و سونراکی گونو شیرینی ایچمک قرارینی دا قویارلار. آخیردا شیرینی آچیب، یئیرلر، سونرا مبارک اولسون دئیرلر ییغینجاق باشا چاتار.

◆ ب: ئبته گئتمک

دانیشیغین صاباحیسی گونو اوغلان آنا یا دا باجیسی ایله و قیز آتا- آناسی (یا خالاسی، بی بی سی و ...) ایله شهره ئبت ائیله مک اوچون ائولنمک دفتر خاناسینا گئدرلر. بیر پارا آزمایشاتدان سونرا دفتر خانادا عقد اوخونوب، ئبت اولونار. ئبت ایشلری قورتارانان سونرا بیرلیکده بازارا گندیب، هر ایکسیسی بیر- بیرلرینه نیشان اوزوگو آلیب، کنده قاییدارلار. (ایندی ایسه بعضی اوغلان- قیزلار ئبت دن سونرا عقد مراسیمینی ائوده توتورلار، بئله ده عقد اوتاغین بزرلر آماده عقد سوفره سین شهردن کرایه اندیب، ائوده آچارلار. دفتر خانادان ماللا ائوه گلیب، قیز و اوغلانین عقدین اوخویار. اوردا اولان قوهوم- قارداش شادلیق اندیب، مبارک اولسون دئیرلر)

◆ ج: شیرینی ایچمک

اوغلان طرفی اؤز قوھوم- قارداشینى و قونشولارینی گئجه شاما چاغیرار. شام یئمکدن سونرا، بیر بزئمیش کله قند، شال، اوزوک و شیرینی گۆتوروب، قیز ائوینه گئدرلر. دئمه‌لیم کی قیز ائوی ده اؤز آداملارینی چاغیریب، شام وئرر. بو مراسیم چوخ گۆرملی بیر مراسیمدیر. ایلک دفعه قیز ائوینین آداملاری اوغلان آداملارینا چای وئرلر. آغ ساققاللارینین و اوغلانین آتاسینین، عمی لرینین، دایى لارینین و قارداشلارینین قاباقلارینا ایکی رنگلی چای قویارلار. اولاردا بیر آزدانیشیقدا سونرا چایی ایچیب، یئرینه انعام وئرلر. بو واختدا قیز طرفیندن بیر آغ ساققال، اوغلان طرفینه دئیر کله قندیز هانی، شیرینیز هانی؟ بیر سوفره آچیب بزهنیلمیش کله قندى اونون اورتاسینا قویارلار. اوغلان طرفیندن بیر نفر قاباغا گلیب، بیر پارا شوخلوقلار ائتمکله او کله قندى بیر چکیش ایله سیندیرار. کله قندین سینان تیکه لریندن بیر کیچیک تیکه سینى اوشاقلاردان بیرى گۆتوروب، آپارار اوغلانین و قیزین آناسیندان انعام آلار. سونرا مجلسده دئییب، گولرلر، سسی یاخشى اولان آدمای اوخودارلار. بو چاغدا اوغلان طرفی شیرینی توتار و هامی شیرینی یئمکدن سونرا، بیر چای ایچیب، دئیرلر آلاھ مبارک ائيله سین، قوشا قاریبالار! بئله لیکه مجلس باشا چاتار.

◆ د: پارچا گوتورمک

شیرینی مراسیمیندن سونرا اوغلان اؤز باجیسی یا یاخین خانیم قوھوملارینین بیرى ایله گلینى و اونون یانیندا اولان آدمای گۆتوروب، بازارا گئدرلر سونرا قیزا گئییم پالتارى، باشماق، قیزیل بویون باغی، قولباغ، سیرغا و ... آلارلار. بو گئییم پالتارلارینا اوست- اوسته پارچا دئیرلر. بو پارچانین یانیندا دا اوغلان اؤز آنا و باجیسینا و یاخین قوھوملارینا و قیزین آنا و باجیسینا پای آلار، سونرا کنده قاییدارلار. اونون صاباحی گون اوغلان ائوی خانیم قوھوملارینا خبر وئریب، ییغیشارلار آلدیقلاری گئییملری بیر- ایکی چمداندا بیرلیکده قیز ائوینه آپارارلار، البته اوندان قاباق گلمک لرینی قیز ائوینه خبر وئرلر (بو مراسیم گون باتان چاغیندان ایکی یا اوچ ساعات قالان باشلانار و گون باتان چاغی باشا چاتار، هر کس اؤز ائوینه قاییدار). قیزین آناسی چمدانلاری گتیرنلر بیر جوت جوراب یا یایلیق وئرر. اللرینیز آغریماسین دئیر. سونرا چمدانلاری قوناقلار اولان اوتاغا آپارارلار. اوغلانین باجیسی یا خالاسی (آنجاق یاخین کیمسه سی) چمدانی آچیب، گلینه آلدیقلاری گئییملری اوستو اورتولو آز- چوخ قوناقلارا گۆسترر و قیزین دا آناسی هامی قوناقلارین یانیندا اوغلان

طرفیندن تشکر ائدر. خانیم قوناقلاردا آلاہ مبارک ائیلہ سین و آلاہ ساغلیقلارینا قیسمت ائیلہ سین دئیرلر. سونرا اوغلان طرفیندن گلن قوناقلار و قیزین دا قوہوملاری اورادا ییغیشیب بیرلیکده شنلیک ائدیپ، چالیب، اوینارلار. بو ییغینجاقد اوغان طرفی قوناقلارا شیرینی پایلار. سونرا قوناقلار آلاہ مبارک ائیلہ سین دئییب، اؤز ائولرینه قاییدارلار. ایندی دب ایکی باشلی اولوب، قیز طرفی ده بیر مدتدن سونرا، یا توپا یاخین زاماندا اوغلانا کوٲ-شلوار، جوراب، کراوات و آیری پالتارلار آلیب، قوہوملاری ایله ییغیشیب اوغلان ائوینہ گلرلر. بیر شنلیک توتارلار. سونرا آلاہ مبارک ائیلہ سین دئییب، اؤز ائولرینه قاییدارلار.

♦ ر: آداخلی قالماق و آباق آشما قوناقلیغی

بی ایله گلین ثبت اولماق چاغیندان، توی مراسیمینه قدر آداخلی قالارلار. بو آرادا ایکی قوناقلیق اولار. ایلك دفعه اوغلانین آتا-آناسی، گلینی، آتا-آناسینی و باجیسینی و قارداشلارینی قوناق چاغیرارلار. بو قوناقلیقا گلینه آباق آچما عنوانیله بیر هدیه وئرلر. ایکینجی دؤنه بیر هفته سونرا، قیز ائوی اوغلانین اؤزون، آتا-آناسینی و باجی-قارداشینی قوناق چاغیرار و بو دفعه ده اوغلانین قاییناتاسی و قاییناناسی اونا هدیه وئرلر. بئلهلیکه ایکی عایله بیر-بیرلری ایله آرتیق صمیمی لشرلر.

♦ س: جاهازیہ آپارماق

قیز آتاسی، قیزی آداخلی اولان چاغیندان، توپا قدر جاهازیہ آلماغا واختی وار. بئلهلیکه آز-آز جاهازیہنی آلارلار. بو آرادا قیزین قارداشلاری و چوخ یاخین قوہوملاری دا جاهازین اوستونه بیر هدیه آلیب آرتیرارلار. آنجاق توپا ایکی گون قالان اوغلانین عایله سی قیز ائوینہ خبر وئرلر کی ایجازه وئرسز گلیب، جاهازی آپاراق. اونلاردا راضیلیق وئرکن اوغلان ائویندن نچه نفر، قیز ائوینہ گئدیپ، قیزین جاهازیہ سیندن بیر لیست گوٲوروب امضالایارلار. بیر نسخه قیزین آتاسینا وئریپ، ایکینجی نسخه نی اؤز لرینده ساخلارلار. سونرا جاهازیہنی اوغلان ائوینہ داشییارلار. قدیم جاهازیہ، گلین گلمه میشدن بیر آز قاباق گلردی آما ایندی لر توی گونو ناهاردان قاباق آپارارلار یا دا ایکی-اوچ گون توپا قالان. قدیم جاهازی آپاراندا صاندیغین اوستونده قیزین کیچیک قارداشی یا دا یاخین قوہوملارینین بیرى اوتوروب، اوغلانین آتاسیندان انعام آلاردی. ایندی ایسه چمدانین یانیندا دوروب انعام آلارلار.

◆ ع: باشلىق آپارماق، حنا توتماق و ساغديش - سولديش توتماق مراسيملىرى

بىر آز مەتەن سونرا اوغلاننىڭ ئاتاسى بىر - ئىككى نەرسە ياخشى قوھوملاردىن گۆتۈرۈپ بىر گىجە قىز ئۆيىگە كىرگۈزۈلگەن. قىزىنىڭ ئاتاسى دا بىر ئاغساقال چاغىر، بىلەنلىكە بىر يىغىنچاق قورالار. بى ئاتاسى بىر مېلىق پۇل، كىندە دىب اولان باشلىق عنوانىدا قىزىنىڭ ئاتاسىغا ئۆتۈپ، دىئىر اجازە ئۆتۈش فلان گون گىلىنىمىزە تۈى توتۇپ، آپاراق. قىزىنىڭ ئاتاسى ئۆز رازىلىقىنى بىلدۈرۈپ، قوناقلىرى يولا سالار.

بو گۆرۈشەن سونرا، تۈى گونۇنە قەدر اوغلان و قىز ئۆى، تۈى اوچون تەداركلەر گۆرۈلەر. اوغلان چالغى چالان و اوخويانلارلا قارارلاشار (قەدىم تۈيلەرلا آشۇق گىتەرەدىلەر، آشۇق تۈيلەردا قوپۇزۇن چالۇپ، اوخويارمىش و آذربايجاننىڭ فولكلورىك داستانلارنىڭ قەھرىمانلارنىڭ، ئۆرنەك اوچون: كۆرۈگۈلدەن، قۇچاق نەبى، دىن، اصلى و كەرمەن، لىلى و مەجنۇن و خان چۆبەندەن و سارايدەن و ... دىئىرىمىش) و چاغىرىش كارتىلارنى ھامى قوھوم - قارداشىغا داغىدارلار. قىز ئۆى دە ئۆز قوھوم قارداشىنى چاغىر (كارتىلارنىڭ اوستۇندە تۈى توتۇلان يۈرۈش آدرسى يازىلىپ، گىجە حەنا، ساباخ ايسە ناھار يۈمگە و گىلەن گىتەرەمگە چاغىرىش يازىلار) بىلەنلىكە گىلەن گىتەرەم گونۇنەن ئۆرتە گىجەسى حەنا گىجەسى آدلانار. كىندە حەنا گىجەسى اوغلان ئۆيىگە چالۇپ، اوخويان گىلەر. شامەن سونرا گىجە يارىسىنە قەدر چالارلار. بىر نەرسە تۈى بىيى اولۇپ قوھوم - قارداش، اوزاقەن - ياخشىدەن گىلەن قوناقلىرى اوپىنادىپ اوخودار. خەندە دە بۆيۈك ائەل مەھنىلارنىڭ اوخويۇپ، مەجلىسى داھا شەنلەندەر. (حەنا گىجەسىندە بىر گون قەبەق اوغلان ئۆز ياخشى جەۋان قوھوملارنى شامەن سونرا بىر جەي اچمەكە چاغىر. اونلار تۈيۈن ايشلىرىنى بىرلىكەدە بويۇنلارنىڭ ئالۇپ گۆرۈلەر). او گىجە اوغلان ئىككى نەرسە قوھوملارنىڭ يا دا يولداشلارنىڭ ساغدىش - سولدىش سەچەر. بىلەنلىكە سەتەت ۱۲ دۆۈرسىندە بىيى ساغدىش و سولدىش ايلە اوپىنادارلار. خەندە دە بىيى و بىيىن ئاتاسىنى تەرىف ائىلەپ، انعام آلار. قوناقلىرىدا اونلارلا ھەشەشە باش وئەرلەر. بىر آز سونرا ياخشى قوھوملار ھامى مەيدان گىلەپ، بىلە ساغدىش - سولدىش ايلە اوپىنارلار. سونرا اوزاق سايىلان آداملار آلە مەركەت ائىلەسىن دىيىپ، گىدەرلەر. بى دە بىر دىستە گول ايلەندە قىز ئۆيىگە گىدەر. بوردا آرتىرمەلىدەر كى اوغلاننىڭ خەنىم قوھوملارنى شامەن سونرا، بىر قەبە حەنا توتۇپ، بىرلىكەدە قىز ئۆيىگە گىدەرلەر. اورادا اوغلان، قىز ئۆيىگە گىلەن كىمى چالۇپ، اوپىنەپ، شەنلىك اندەرلەر. اوغلان، قىز ئۆيىگە گىلەن اونو قارشىلاپ، بىر اوتاقدا اوغلان ايلە قىز بىر - بىرلىرىنىڭ لىرىنە حەنا ياخارلار. سونرا بى ئۆز ئۆيىگە قوناقلىرىنىڭ يەنىنا قايدەر. ياخشى

قوہوم- قارداش ایلہ ائودہ اوتوروب قاباقجادان بیر قابدا اولان حنانی اورتایا گتیررلر، ایچینه بیر سکه آتیب قاریشدیرارلار. قاباقجادان ساغدیش- سولدیشلیغا سئچیلن کیمسهلر بارماقلارینی حنانین ایچینه سوخوب، اوتورانلار بیر ایکی- اوچ ساییب سکهنی آختراماغا باشلارلار. هر کیم ایسه سکهنی تثر تاپا بیلسه او ساغدیش، او بیرسی ایسه سولدیش تانینار، بئله لیک اوردان اولان کیمسهلر ده ایسته سهرلر اللرینه حنا یاخارلار. سونرا بیر شیرینی آچیب یئییب، چای ایچرلر. بوردا حنا مراسیمی باشا چاتار.

♦ ف: توی گونو و گلین گتیرمک

توی گونو سحر تزدن هم اوغلان ائوی، هم ده قیز ائوی ناهارا تدارک گوررلر. اثرته دن آشچیلار (آشپازلار) گلیب یئمک بيشيرلر (آمما تازالیقدا رستوران دان یئمک گتیریرلر) ساعات بیردن اوچه قدر هر کیم اؤز چاغیران قوناقلارینا ناهار وئرر. (دئمه لی یم کی رحمتلیک آتام دئیردی؛ قدیم زامانلاردا توپون اثرته گئجه سی اوغلان ائوی اودون ییغماغا آدام چاغیرارمیشلار. بیر نچه نفر جاوانلاردان گئجه یاری سیندان یولا دوشوب اودون ییغماغا گئدرمیشلر. صاباحیسی گون (توی گونو) هر کیم تثر یئتیشسه ایدی اودونلارین وئریب، گوللو- بویاقلی یون جوراب یا دا آرتیق انعام آلاردی. دالیدان گلنلر ده یالنیز بیر آغ یون جوراب انعام وئر دیرلر. بئله لیکله گون اورتا یئمه گینی بيشيرمگه اودون ییغیشاردی. اوجاقلار قورولاردی. آمما آغ نفت گلندن بری بو دبلر ییغیشیلدیلار. بو ایشلر یالنیز انعام آلماق اوچون دئییلیمیش بلکه بیر جور کؤمکلیک اوچون گورونورموش، انعام دا ایستک لندیرمه (تشویق) ائیله مک و تشکر ائتمگه گوره وئر یلیرمیش. بو سؤزو بونا گوره گتیردیم کی «آیران دیبی» کندینده قدیم دن بری یاخشی و پیس گونلرده بیر- بیرلرینین الیندن یاپیشارلار.)

بو چاغدا اوغلان ائویندن قیز ائوینه خبر گلرکی؛ سیز حاضیر سیز بیز گلینی آپارماغا گئک! اونلاردا اجازه وئرلر. سونرا ایلک دفعه اوغلان ائوینین آغساقاللاری و بیر نچه نفر جاوانلاردان ییغیشیب، ماشینلاری ایله قیز ائوینه گئدرلر. قیز ائوینده اوغلان آداملارینا یئر وئرپ، بیر چای ایچندن سونرا، قیز ائوینین آغساقاللاریندان گلینی آپارماغا اجازه ایسترلر. اونلار دا دئیرلر: «اجازه اؤز الینیز ده دیر، آلاسه مبارک ائیله سین» بئله لیکله اجازه وئرلر. بو زامان بی ده اجازه ایستر، قیز اولان ائوه گئدر. بو چاغدا گلینی گئییندیرپ، زیندن سونرا چادیراسینی باشینا اورتلر، سونرا بیین آتاسی یا دا قارداشی شال ایله گلینین بئلینی

باغلايار، آلاھ مبارک ائيله سين دئييب، خئير دوعا وئرر. آشاغيدا کي شعرلري بئين خانيم قوهوملاري اوخويارلار:

گلین- گلین، قیز گلین
تئل بيرچه بئين دوز گلین
يئددی اوغلان ايستريک
بيرده نه ده قیز گلین

گلین- گلین، آی گلین
سن بو ائوده دوز گلین
يئددی اوغلان ايستريک
سون بئشيگين قیز گلین

گلينين بئلينی باغلاياندان سونرا، قیزی اوچ يول ائوين ايچينده دولانديرارلار (قديم تنديرين دؤوره سينه دولانديرارديلار) گلینی آپارندا گلین آتا- آناسی نين اليندن اؤپر. قيزين آتا و آناسی دا قيزلارينين (گلينين) شالينا چؤرك و آیری يئمهلير باغلارلار. سونرا اوغلان ايله بيرليکده ائشيگه چيخارلار. قيزين قولوندا كچه يه كيمي آتاسی و عمی سی یا دا قارداشی ياپيشار. بو زامان قيزين قارداشی یا دا ياخين قوهوملاری حيط قاپيسيني باغلاييب، اوغلانين آتاسيندان انعام آلارلار. سونرا قاپيني آچارلار قيز ائوينين آداملاری بی ايله گلینی هابئله قوناقلاری صلوات ايله يولا سالارلار. بئله ليکله قيز ائوينده مراسيم بيتير. (دئمهلیم کی قديم گلینی چيخارتماميشدان قاباق، قيز طرفيندن بير قوجا یا دا جاوان، اوغلان طرفی نين آداملاريندان سوروشارميش گوله شنيز وarmi؟ گلسين گوله شک؟ بير نفر ميدانا چيخارميش، اولار بير- بيرلری ايله گوله شرميشلر، بو گولشمه لر بير پارا شوخولقلارينان باشا چاتارميش. ييخان، ييخيلانين اوزوندن اؤپوب آيريلارميشلار... بوردا دئمهلیم گولشمک اويونو قديمدن آذربايجاندا واريميش).

سونرا بی ايله گلین بزنيلميش ماشينا مينرلر (قديم گلینی آت ايله آپارارديلار) قوهوم- قارداشلارين ماشينلاری ايله يولا دوشرلر. بعضا اوشاقلار يولو، بی- گلین ماشينينا باغلاييب، انعام آلاندا سونرا آچارلار. ماشينلار يولا دوشوب بير آز سونرا اوغلانين ائوينين قاپيسينا چاتارلار.

♦ ک: آتما آتماق دبی

بو چاغدا اوغلانین آتا-آناسی، قارداشی و یاخین قوهوملاری بی و گلینین قاباغیندا یاللی و لزگی گئدیپ، اوینارلار (دئمه‌لی‌یم کی چالقچی‌لار ناهاردان سونرا، آتما آتما مراسیمی‌نین سونونا قدر چالیپ، اوخویارلار. جاوانلار دا نوبت ایله اوینارلار) سونرا بی داما چیخار، قاباقج‌لار ساغ‌دیش-سول‌دیش دا دامین اونجوروتونا آز قالان دایانیپ بی گؤزلرلر. سالدیشین بیر الینده گول و بیر الینده ده مژمئین اولار، اونون ایچینده دؤرد قیرمیزی آتما، بیر آزدا شکلات، نوغول اولار سولدیشین دا بیر الینده گول و بیر الینده ده مژمئین اولار، اونوندا ایچینده اوچ قیرمیزی آتما، بیر آزدا شکلاتلا نوغول اولار. بی سالدیش-سولدیش آراسیندا دورار، سول الینده گول، ساغ آلی ده بوش اولار. آشاغیدا اوغلانین آتاسی، یا بؤیوک قارداشی، یا دا بؤیوک عمی‌سی یا دایی‌سی الینده بیر مژمئین گلینین باشی اوسته توتار. بو واختا سسلرکی آلمان آت، بی ساغ آلی ایله ایلک دفعه ساغ‌دیشین مژمئینیندن آتما گؤتورر، گلینه ساری آتار. ایلک آتما آشاغیداکی مژمئینه دَیسه اوغورلو بیلپ، هامی سئوینر چَپیک چالیپ، شنلیک ائدرلر. ایکینجی دؤنه سولدیشین مژمئینیندن آتما گؤتوروب آتار و ترتیب ایله بو ایشی داوام ائدر تا سون آلمان دا ساغ‌دیشین مژمئینیندن گؤتوروب آتار. هر دفعه آتما آشاغیداکی مژمئینه دَینده بوتون قوناق‌لار چَپیک چالیپ، سئوینجه شادلیق ائدرلر. سونوندا شکلات‌لارلا نوغول‌لاری گؤتوروب گلین‌له قوناق‌لارین باش‌لارینا سَپر. اوستاد شهریار بو دبی بئله شعرده گتیریب: (دئمه‌لی‌یم کی آشاغیداکی شعر آتما آتما دَیینین آذربایجانین چوخ بؤلگه‌لرینده یایغین اولماسینی گؤستریر.)

حیدربابا، کن‌دین توپون توتاندا

قیز-گلینلر حنا، پیلته ساتاندا

بی گلینه دامن‌ان آتما آتاندا

منیم ده او قیز‌لاریندا گؤزوم وار

عاشیق‌لارین ساز‌لاریندا سؤزوم وار

سونرا دامدان آشاغی گلرلر، بوتون قوناق‌لاردان تشکر ائیله‌یپ، اونلاری یولا سالارلار. قوناق‌لار دا اوغورلار دیله‌یپ، مبارک اولسون دئیرلر. هامی کیشی‌لر و اوغلان اوشاق‌لاری گئدرلر. سونرا بی ایله گلین آل-آله وئدرلر، بو زامان ائو آدمی بیر نعلبکینی اوزوقویلو

قاپى نىن داباناسىنا قويارلار. گلين باشماغى ايله اونو سىندىرمايدير. سونرا اوغلانلا بيرليكدە
 ائوہ داخيل اولارلار. اوغلان ائشىگه قايىدار، خانىملار اوتاقدان گلينين اوزونو آچارلار. يئنى دن
 اوغلان آداملارنى گلينين قاباغيندا اوينارلار. قاپى - قونشو گليني گۇروب، گندرلر. يالنيز
 اوزاقدان گلن قوناقلارلا شاما چاغيرانلار قالارلار. بئله ليكله تۇي گونون دبلرى باشا چاتار.
 (تازاليقدان بير گئجه خانىملار حنا توتورلار، و صاباحيسى گونو آخشام بى آداملارنى
 گليني گتيرديكدن سونرا قوناقلارلا شام وئرب، موسيقي قروپو گئجه نين ياريسينا قدر
 چاليب اوخورلار و چاليب اويناماق داوام اندير).

♦ ل: گۇروش

تويون صاباحى سى گونو، قيزين آتاسى ائوينده ياخين قوهوم خانىملار ييغىشارلار.
 قاباقچادان اوغلانين ائوينه خبر وئرب، بيرليكدە اوغلان ائوينده گليني گۇرمگه گندرلر.
 يئنى دن بير - ايكي ساعات شنليک توتوب، اوينايارلار. سونرا آلاہ مبارک ائيله سين دئييب،
 ائولرينه قايىدارلار.

♦ م: آياق آچماق

ائولنمک دبلريندن بيرى ده آياق آچما دىدير. گلينين آتاسى بير - ايكي هفته تويدان
 سونرا، كوره كنى و اونون عايله سيني، ائوينه شاما چاغيريب، قوناقليق وئرى. بو ايشه آياق آچما
 دئيرلر.

دهه چهل شمسی و ده روز اول ماه محرم در جلفا حمیدرضا مظفری (جولفالی)

جلفا، دوروبر سال ۱۳۴۰ یک مدرسه داشت و یک هتل و یک مسجد که شانه به شانه هم داده بودند و روبروی ایستگاه راه آهن با وقار و استوار ایستاده بودند و حالا هم ایستاده‌اند....

اولی دبستان و سیکل اول دبیرستان پهلوی جلفا بود از کلاس اول تا کلاس نهم و من تا پایان دوره اول متوسطه را همانجا خوانده‌ام، مدرسه‌ای مختلط که پدرم به تناوب تا زمانی که در سال ۵۷ محترمانه بازنشسته شود مدیر و ناظم آنجا بود مدرسه ما در آن سال‌های سیاه و سفید دهه چهل نمایشگاهی صد رنگ از اختلاف طبقاتی رو به گسترشی بود که در ادامه‌اش کل جامعه را بلعید.... مثل امروز نبود که مدارس مختلفی با شهریه‌های چند ده میلیونی کنار مدارس دولتی رایگان وجود داشته باشد و هر کس مدرسه خود را بسته به وضع مالی‌اش انتخاب کند. از پسر رئیس گمرک جلفا و دختر رئیس ساواک که از ماشین شخصی جلو مدرسه پیاده می‌شدند و بچه‌های دیگر مقامات جلفا از مرزبانی و شهربانی و سایر ادارات بگیر تا پسر و یا دختر فلان فعله‌ای که کارش باربری در گمرک یا عملگی و سایر شغل‌های سخت و کم درآمد بود در کنار هم روی یک نیمکت می‌نشستند و درس می‌خواندند. یادم می‌آید بچه‌های دهات اطراف جلفا مثل شاهمار و شجاع در زمستان‌های پربرف و بسیار سرد منطقه پای پیاده بصورت گروهی (دختر و پسر) راهی جلفا می‌شدند و با وجودی که سر و صورتشان را می‌پوشاندند وقتی به مدرسه می‌رسیدند یخ می‌بستند و زبانشان قادر به تکلم و ادای کلمه‌ای نبود، آنها بخاری نفت سوز قدیمی را که با تمام توان می‌سوخت دوره می‌کردند و دست‌های کبود شده‌شان را روی بخاری داغ می‌چسباندند... ما بوی پوست و گوشتی را که می‌خواست بسوزد حس می‌کردیم ولی آنها دردی را متوجه نمی‌شدند.

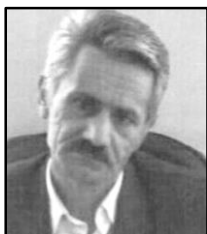
چسبیده به مدرسه ما و سمت غرب آن حیاط وسیع و ساختمان بزرگ هتل جلفا (هتل

آسیا) قرار داشت، که با معیارهای امروزی مهمانپذیری بود با رستوران و بار کوچک و چندین اتاق برای کسانی اندک که راهشان را گم می‌کردند و شب را در شهر فراموش شده ما می‌ماندند. البته جلفا گمرک بزرگ و مهمی داشت که مرکز ورود کالا از اتحاد جماهیر شوروی به کشور ما بود و لذا عده زیادی برای انجام کارهای واردات و صادرات به آنجا می‌آمدند ولی چون فاصله‌اش با تبریز کم و در حد دو ساعت با قطار یا اتوبوس بود کمتر کسی ریسک می‌کرد تا شب را هم در این نقطه صفر مرزی بماند (اگر می‌ماند یکی از چند اتاق هتل آسیا در خدمتش بود) صاحب هتل «علی خویلی» یادم مانده که یکی از دوستان پدرم بود و پدرم را اگر جای دیگری در جلفا نمی‌یافتم در «هتل» که پدرم آنجا را «علی خویلونون بوفتی» (بوفه‌ی علی خویی) می‌خواند می‌یافتم. پدرم که تخته نرد باز قهاری هم بود معمولاً برای بازی آنجا می‌رفت مخصوصاً اگر خبر می‌آوردند که مسافری که تازه آنجا مستقر شده برای بازی تخته هم‌آورد می‌طلبد. آنوقت بود که پدرم به‌همراه دوستانش به «بوفه هتل» می‌رفتند لیبی تر می‌کردند و بعد بساط بازی پهن می‌شد و پدر پی در پی حریف را «مارس» می‌کرد و دیگر یادش می‌رفت که ساعت چند است و روزگار به کام کیست تا من به سفارش مادر می‌رفتم و پیدایش می‌کردم که: «مرد کجایی بس؟! ساعت ده شب را گذشته، شام سرد شد بچه‌ها گشنه‌اند»

ساختمان سوم و چسبیده به هتل، مسجد با صفای جلفا بود با حیاطی بزرگ و پر از درخت و یک حوض بزرگ پر آب در ورودی مسجد. مردم می‌گفتند که هزینه ساخت این مسجد را «حاج جواد برق لامع» پرداخته و همو بود که هیئت امناء مسجد را تعیین و برایشان تعیین تکلیف می‌کند. مسجد جلفا معمولاً یازده ماه سال سوت و کور بود البته مردم برای نماز و عبادت آنجا می‌رفتند و در کنار حوض زیبایش وضو می‌گرفتند ولی مراسم دیگری در آنجا برگزار نمی‌شد، که یکی از دلایلی این بود که مسجد شهر ما روحانی و ملا نداشت (هر سال ماه محرم یک روحانی از قم به جلفا می‌فرستادند که هزینه‌اش را هیئت امنا تقبل می‌کرد) من حتی یادم نمی‌آد که مراسم ترحیمی در این مسجد برگزار شود شاید به دلیل آن که آن‌موقع مردم به این سرعت و تعداد نمی‌مردند. من خودم متولد بیست و پنجم مهر هستم و شماره شناسنامه‌ام ۱۰ است یعنی در آنسالی که من به دنیا آمدم تا ماه هفتم سال قبل از من نه نفر در منطقه ما متولد شده‌اند! تولد که نه نفر باشد فوت هم پنج شش نفر بیشتر نمی‌شود که اکثر آنها هم اهل دهات اطراف جلفا مثل علمدار یا گرگر یا لیوارجان و سیه سران و ... بودند، لذا چیزی از برگزاری مراسم ترحیم به تنها مسجد جلفا نمی‌رسید. اما همین مسجد خلوت در ایام ماه محرم و مخصوصاً ده روز اول آن پر می‌شد.

من و اکثر بچه‌های آنروز نذر داشتیم که در دو ماه محرم و صفر پیراهن مشکی عزای امام حسین بپوشیم. یادم است که من دو سه روز مانده به محرم پیراهن مشکی آستین کوتاهم را می‌بردم مسجد و آنجا شخصی به اسم آقا ولی با قلم مو و با رنگ سفید، عبارت «یا امام حسین» را خیلی زیبا و جمع و جور روی قلب پیراهن می‌نوشت و همین پیراهن را دو ماه بر تن می‌کردم و هر موقع لازم می‌شد مادرم شب می‌شست که تا صبح خشک شود و بدون پیراهن نمانم. آن سال‌ها مردم نذرشان را در مسجد می‌دادند و همه مراسم عزاداری بر خلاف امروز که اواخر شب و در وسط میادین و خیابان‌ها انجام می‌شود در داخل مسجد برگزار می‌شد. غروب روزهای محرم مردم در مسجد جلفا جمع می‌شدند و بعد از خوردن شام که معمولا نذری قیمه پلو بود و در دیگ‌های بزرگی در داخل حیاط مسجد پخته می‌شد پای صحبت روحانی فرستاده شده می‌نشستند (چون تلویزیون نبود و همچو مراسمی هر سال فقط چند شب اجرا می‌شد برای ما تازگی داشت و می‌چسبید!) بعد از صحبت‌های روحانی در داخل مسجد مراسم سینه‌زنی برگزار می‌شد و حین برگزاری مراسم هم معمولا شربت و شیر و ... پخش می‌شد که برای ما بچه‌ها شیرین‌ترین بخش مراسم به شمار می‌رفت، از دوستانم بودند کسانی که در یک شب ده بیست لیوان شربت خورده باشند! یادم نمی‌رود یک دوستی داشتم به اسم یعقوب، این یعقوب که همراه پدرش به مسجد رفته بود یکی دو لیوان شربت خورده و خیلی خوشش آمده بود از پدرش سوال می‌کند که این چی بود ما خوردیم؟ پدرش جواب می‌دهد که شربت با عرق «شاهسبران» (شاه اسپرغم)، یعقوب از مراسم که برگشته بود منزل، شروع کرده بود به بدمستی در آوردن! تلو تلو خوردن!! طوریکه استکان‌ها را ریخته و شکسته بود. مادرش یک سیلی خوابانده بود بیخ گوشش که چرا مسخره بازی در میاری؟ یعقوب در حالیکه گریه می‌کرده گفته که: تقصیر من چیه!! در مسجد عرق دادند خوردم مست شدم دیگه!! (افراد مست را دیده بوده که می‌گفتند عرق خورده‌اند، و بد مستی می‌کنند به خیالش که عرق شاهسبران هم از آن عرق‌هاست!!)

بهرحال مراسم سینه‌زنی تا ساعت یازده شب ادامه پیدا می‌کرد و بعد فاتحه‌ای خوانده می‌شد و همه می‌رفتند سرخانه و زندگیشان.... و این برنامه نه شب ادامه پیدا می‌کرد. و روز دهم (عاشورا) تنها روزی بود که عزاداران از مسجد خارج شده و با سینه‌زنی راهی مزارستان می‌شدند و در آنجا نماز ظهر عاشورا را می‌خواندند و برمی‌گشتند منزل.... و من این قسمت را معمولا در جلفا نبودم چونکه خانوادگی میرفتیم شجاع برای دیدن «شبهه خوانی» میدان روستای «شجاع» که داستانش مفصل است....

آیین عزاداری در روستای نیارق نمین محمدعلی اوجاقی نیارق

همه ساله عزاداری ایام محرم در روستای نیارق به سان دیگر مناطق کشورمان با شکوه بیشتری برگزار می‌گردد اهالی طبق سنوات گذشته چند روز قبل از فرا رسیدن ماه محرم با مراسم طشت‌گزاری که مختص منطقه اردبیل است (این مراسم اکنون در بعضی شهرها هم برگزار می‌شود) به استقبال این ماه می‌روند. عزاداران با مراسم ویژه‌ای طشت را بر دوش گرفته و با شور خاصی سینه می‌زنند بعد از اینکه مسجد را دور کامل زدند تشت را در جای معین قرار داده و در این ایام عزاداران از آب آن به عنوان تبرک استفاده می‌کنند. بعد از طشت‌گذاری، عزاداری به مدت ۱۳ شبانه روز به طور مرتب عصر «اخیرا عزاداری در عصر دیگر برگزار نمی‌شود» و بعد از نماز مغرب و عشا ادامه می‌یابد در طول این مدت دسته‌های عزاداری مساجد روستا به عنوان مهمان برای اجرای مراسم سینه‌زنی و زنجیر زنی به مساجد دیگر رفته و پس از عزاداری مهمانان عزادار با چای و شربت پذیرایی سپس بدرقه می‌شوند. گفتنی است به غیر از عزاداران روستا دسته‌های عزاداری روستاهای همجوار هم از جمله سوها و گرمه چشمه جهت اجرای مراسم به نیارق می‌آیند و اهالی با اشعار ذیل مهمانان حسینی را بدرقه می‌نمایند.

چوخ اوزاق یولدان گلیبسوز سرفراز ائتدوز بیزی
ای حسین عاشیققری آله‌ها تاپشیردوق سیزی

♦ تاسوعا

اهالی (زن- مرد- پیر- جوان- و...) به مساجد روستا رفته و شمع روشن می‌کنند این مراسم که عصر این روز برگزار می‌شود چند ساعتی ادامه می‌یابد. این مراسم احتمالا (از

نظر حقیر) یادآور شبی است که امام حسین (ع) چراغ‌ها را خاموش می‌نمایند و خطاب به همراهانشان می‌فرمایند کسی که مایل نیست فردا با ما باشد می‌تواند برود.

♦ عاشورا

روز عاشورا روستا چهره دیگری دارد جاروب و تمیز نمودن کوچه‌های روستا توسط زنان از جمله برنامه‌هایی است که کوچه‌های روستا را برای عبور دسته‌های عزاداری آماده می‌کند. از بامداد این روز شاخسسی‌زنان (شاخسسی دسته‌سی) در مقابل مساجد روستا شاخسسی می‌زنند شاخسسی‌زنان معمولاً به دو دسته تقسیم شده و به طور دایره وار حرکت می‌کنند و شعارهایی از این قبیل سر می‌دهند:

دسته اول: شاخسسی دسته دوم: واخسی

دسته اول: الفدا دسته دوم: کربلا

دسته اول: عطشان دسته دوم: حسین

از چه زمانی این مراسم مرسوم شده بحثی است که مجالی بیشتر می‌طلبد و از دایره این مقال خارج است.

اعضای دسته‌های سینه‌زنی و زنجیرزنی از نخستین ساعات روز عاشورا در مسجد حضور یافته بعد از صرف احسان تا نزدیکی‌های ظهر در بیرون از مسجد (داخل روستا) به عزاداری می‌پردازند اشخاصی که قربانی نذر کرده‌اند در مقابل هیات عزاداری ذبح می‌کنند و سایر نذورات را هم به بیرق‌ها که حمل کنندگان آن دسته‌های عزاداری را همراهی می‌نمایند می‌بندند.

دسته‌های عزاداری به دیدار خانواده‌های شهدا و خانواده‌هایی که در طول یک سال عزیزی را از دست داده‌اند رفته و بر آنان تسلیت می‌گویند. دسته‌ها سپس به طرف آرامستان روستا حرکت کرده و بر کسانی که اسیر خاکند فاتحه می‌خوانند.

بعد از قرائت فاتحه بر اهل قبور، سینه‌زنان و زنجیرزنان به طرف مسجد حرکت کرده و در مقابل مسجد به عزاداری می‌پردازند وقت اذان هم مؤذن در بیرون مسجد اذان گفته و نماز ظهر عاشورا را در مساجد روستا به امامت روحانی روستا اقامه می‌نمایند.

چندی پیش قمه‌زنی و برپا نمودن خیمه در روستا مرسوم بود که قمه‌زنی تقریباً متروک و آتش‌زدن خیمه کماکان ادامه دارد برخی عقیده دارند، آتش‌زدن به خیمه یادآور رنج و محنت اصحابه حضرت امام حسین (ع) است.

مراسم شام‌غریبان بعد از غروب آفتاب روز عاشورا در مساجد روستا برگزار می‌گردد. در این شب چراغ‌های مسجد را خاموش نموده و همه در حزن و اندوه به عزاداری می‌پردازند. برخی از رجزهایی که در این شب توسط عزاداران خوانده می‌شود از این قرار است:

شیعه باشی ساغ اولسون بو ماتمه عزاده
اولدوردولر حسینی صحرای کربلاده

گلمیشیک ای شیعه‌لر شام غریبانه بیز
وئرملگه باش ساغلیغی زینب نالانه بیز

حسین پاینده ائتدی الصلاتی
حسیندن اولدی اسلامین نجاتی

حسین غرق بلا سیماسی
حسین حیرتده قویدو کائناتی

کوسا چوقارتما

حیدر خادملو

۱۳۹۷/۷/۱۳

در چندین دهه پیش در روستای مراغه یا مرغئی ساوه هر کسی به کاری مشغول بود کار عار نبود یکی حمامی یکی باغبان یکی بیل دار. اما هدف من راجع به چوپان‌هایی که گوسفندان مردم را به چرا می‌بردند هست. این‌ها هرسال پنجاه روز به عید مانده رسمی را اجرا می‌کردند به نام کوسا چوقارتماق. کوسا چوقارتماق تقریباً همان میر نوروزی هست با کمی تفاوت. در این ایام یک شخص را انتخاب نموده او را آرایش می‌کردن به زیورهای ساده و خنده‌آور، مانند یک تیکه نمد بوته زنگوله پالتو شال و جوراب. نمد را موازی دو چشم سوراخ کرده و بانج که از دو طرف نمد درست کرده بودن از پشت گردن به صورت کوسا می‌بستند و از بوته‌ها به شکل تاج به سرش می‌گذاشتن و زنگوله‌ها را به مچ دستان و سینه آویزان می‌کردند فقط جفت چشمانش پیدا بود و خانه به خانه‌ی افرادی که گوسفند داشتند می‌بردند و کوسا با حرکات مخصوص مردم را به شادی و هلهله و می‌داشت و اشعارهای را می‌خواند و از صاحب‌خانه هدایایی را می‌گرفت، مانند: پول، کشمش، سنجد، عدس، لوبیا و ... این کار ادامه داشت تا تمام خانه‌هایی را گوسفند داشتند سر بزد و در بعضی خانه‌ها خودش را به مردن می‌زد و هرکاری می‌کردن تکان نمی‌خورد تا هدیه خوبی بگیرد. وقتی صاحب‌خانه انعامی به او می‌داد بلند شده و راهی یکی از خانه‌های دامداران در روستا می‌شد و تمام آن چیزهایی را که جمع‌آوری کرده بودن به خانه یکی از چوپان‌ها برده به کوسا مبلغی پول و از چیزهای که جمع‌آوری شده بود می‌دادند و چند بیتی از شعرهایی که کوسا می‌خواند چنین است:

کوسا کوسا حانان گلیب
هانی حمامونان گلیب
گوسویا هشنه دئمهیین
اون ایکی ایامونان گلیب

قویون گئدر درینن
گئچی گئدر سرینن
بیر بشقاب ای کرینن
چوپان اوشاقو هولا- هولا

کوسا گلیب قاپویزه
سلام وئرب ساپیزه
چوپان اوشاقو هولا - هولا
آتول کوسا دوش کوسا
یورقان اوستا شیش کوسا

چوپان اوشاقو هولا- هولا
کوسا- کوسا اخته کوسا
آتولا مینه تخته کوسا
کوسا ایستری شاه اولا
او دا قالبوب بخته کوسا.

شب هفت (یئددی گنجه‌سی) مهندس امیر مولوی شازند

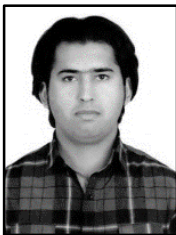
شب هفتم تولد نوزاد از جمله رسوم مهم در میان مردمان شهرستان شازند بود که امروزه چندان جدی گرفته نمی‌شود. بر اساس این رسم، اعضای خانواده و اقوام مادر و نوزاد که شش شب دله‌ره آور به خاطر خطرات خاص این دوره و ترس از اوهامی مانند جن و آل سپری کرده بودند، شب هفتم به شکرانه گذر از این خطرات به شادمانی می‌پرداختند. در این شب اقوام دور و نزدیک دعوت می‌شدند و پس از صرف شام، نوزاد را نوازش می‌کردند و اسم نوزاد نیز توسط بزرگان خانواده تعیین می‌شد.

به مناسبت این شب خاص یک نقاشی متناسب با جنسیت نوزاد توسط کودکان و نوجوانان فامیل یا خانواده کشیده می‌شد که برای نوزادان پسر حاوی تصاویری از سوارکاری و فعالیت‌های کشاورزی بود و برای نوزاد دختر هم مضمونی از وظایف خانه‌داری و یا قالی‌بافی داشت و نقاش هم، شیرینی به نسبت قابلی دریافت می‌کرد. این نقاشی را همان شب بالای سر مادر و نوزاد بر روی دیوار نصب می‌کردند.

نامگذاری نوزاد تابعی از اعتقادات مذهبی و گاهی هم ناشی از توهّمات ذهنی خانواده‌ها بود. مثلاً اگر خانواده‌ای به صورت پی در پی صاحب فرزند دختر می‌شد نام دختر هفتم یا هشتم را «دختر بس/ قیزبس» می‌گذاشتند. یا اگر خانواده‌ای دیر صاحب فرزند می‌شد یا فرزند پسر پس از چند دختر نصیبشان می‌گردید، نامش را آله‌مراد یا خدامراد و امثال آن می‌نهادند. اسامی دوبخشی که بخشی از آن نام یکی از ائمه یا یکی از اسما الهی بود و بخش دیگر آن را کلمات و واژه‌هایی مثل غلام یا فعل ترکی وردی (داد) یا مراد تشکیل می‌داد، بسیار فراوان بود. مثل غلامرضا، غلامعلی، غلامعباس، غلامحسین، غلامحسن و خداوردی، آله‌وردی، مولاوردی، تاری‌وردی، علی‌داد، خداداد، آله‌مراد، علیم‌راد، خدامراد،

مرادعلی و امثال آن. در اسامی زنان نیز پسوند و پیشوندهایی مثل سلطان، گل، تاج، خاتون، خانم، بی‌بی، نساء، بانو، بیگم، ناز، چمن، ماه و غیره مرسوم بود مثل: خانم‌سلطان، ماه‌سلطان، خانم‌تاج، ساراخاتون، چمن‌آرا، گل‌آرا، دل‌آرا، خانم‌گل، گل‌افروز، گل‌نساء و بی‌بی‌سکینه و غیره که امروزه به ندرت می‌توان این اسامی را مشاهده کرد.

استفاده از پیشوند حاج یا حاجی و آقا هم، برای اسامی زنان و مردان مرسوم بوده است، مثل: حاجی‌فاطمه، حاجی‌زهرا، حاج‌علی، حاجی، علی‌آقا و امثال آن. از اسم اقوام نزدیک نوزاد کمتر استفاده می‌شد و آن را بدشگون می‌دانستند. اسامی افراد تازه درگذشته (متوفی) را نیز به احترام خانواده متوفی بر نوزاد نمی‌گذاشتند. در برخی از خانواده‌ها نیز، والدین از ماه‌ها قبل از تولد نوزاد، یک نام دختر و یک نام پسر در نظر می‌گرفتند تا نوزاد بدون اسم به دنیا نیاید. هرچند موافقت بزرگان خانواده شرط اصلی نامگذاری به حساب می‌آمد و در مراسم شب هفت قطعیت می‌یافت.

مینجیق فالی

جواد ولیزاده

امام زادا باغلاری ... یاشیلدی یاپراقلاری
نذریم قبول اولدو ... یاندیرین چیراقلاری

آذربایجان تورک مسلمان خالقین اینانجلاریندان اولان بایاتی و یا خود مینجیق فالی خالق روایتلرین ده بئله نقل اولور کی: خانیم فاطمه زهرا (س) بو آیدا چوخ آغیر گونلر کئچیرمیش بئله بویورموش کی هر کیم بو آیین آخیرین منه خبر وئرسه اونا موشتولوق وئررم. اونا گوره ده آذربایجان تورک ائللری بو آیی نحس بیر آی بیلیرلر و حتی بیر شئی دوشوب سینان زامان بونا اینانیرلار کی تانری اوچونجو بلانی ده اوزاق ائلهدی..

اورمو شهرینده بو اینانجلارا دایاناراق صفر آیینین آخیر چرشنه‌سی بایاتی فالی یا مینجیق سالما مراسیمی کئچیریلر. بو مراسیمده حاجتی اولان قادینلار و قیزلار بیر گون اؤنجه‌دن نیت ائدیب نشان اولاراق بیر مینجیق، اوزوک یا سانجاقی سویلا دولو بیر ساخسی کوپه‌نین ایچینه سالیملار.. همین گونون آخشامی ساخسی کوپه‌نی قیبله‌یه ساری اولان بیر نوودانین آلتینا آسارلار.

چرشنه‌ گونون سحری بیر ایکی آغ بیچک قادین
مسجیده گئدیب ایکی رکعت صبح نامازی قیلاندان سونرا
بو بایاتی‌نی اوخویارلار:

سو گۆرموشم یا علی ... یوخو گۆرموشم یا علی
موشگول ایشیم دوشوبدور ... موشگول آچان یا علی

همین گون ناهاردان سونرا هامی بیر ائوه ییغیشیب
خیرداجا بیر قیز اوشاغینی کوپه‌نین یانیندا اوتوردوب

اوشاغین باشینا چادرلر ائله‌کی کوپه‌ گۆرونمه‌سین. بایاتی بیلن یاشلی بیر قادین بایاتی اوخویار و اوشاق هر بایاتی اوخوندان بیر مینجیق کوپه‌دن چیخاردیب بایاتی قورتولاندان سونرا گۆرسه‌در. مینجیقین صاحبی مینجیقی آلیب اوخونان بایاتی‌نین مضمونونا گۆره اؤز نیتین یوزار... دئمک لازیمدی کی گنج قیزلارین دا نیتلری بو اولارکی گۆره سن بو ایل منیم بختیم آچیلجاق یا یوخ و بئله‌لیکله اؤز جاوابلارین بو فالدان آلارلار.

روایتلر، آنیلار

- بیرلیک وارسا، دیرلیک ده، اولار. محرم پریزاد (سورگون)
- ایکی هفته ده آنیلاریم. اسداله امیری
- ناغیل شیرینلیگی، چورک عطری. محمدرضا احمدی (آراز)

بیرلیک وارسا، دیرلیک ده، اۇلار^۱ محرم پریزاد (سورگون)

دئییرلر:

خان خانلیق دۇرۇندە، بیر جوتچو رَشَبَر، اولدوغو کەندە، رَشَبەرلرین آراسیندا چوخ دۇولت لَئیر، چونکو اونون نئچە صالح و سۆزە باخان اوغلو وارايمیش. تدبیرلی و ایش بیلن آغساققال آتالاری نین و آغ بیرچک و زکیه آنالاری نین صالحیندايمیش لار. آتا اونلاری هر بیر ایشە و بویوروغا بویورسایمیش، ائله او ساحات ایشین داليجا گئدیپ یئرلی یئرینده و دقتله گۆزرمیشلر. بیرسی جوتە- اکینه جیه، بیرسی داوارا- یایلاغا، بیرسی مال- قارایا، بیرسی باغ- باخچایا، بیرسی بازارلیغا و هابئله ساییر ایشلره باش چکرمیشلر، هره بیر ایشین قولپوندان یاپیشیب گون کچیررمیشلر، او دورکی آلاہ دا اونلارین زحمتلرینی آلرینده قویمايیب، ریزق- روزیلرینی باشلاریندان تۆکرمیش! اونلار ایش لرینده حرکتلی اولدوقدا، حرکتلری ده، برکتلی ایمیش.

رَشَبَرین دۇولتَندیینه، کندین اربابی گیجیکلەنیپ دارینیر و اونو سیندیرماق اوچون بیر بهانه داليجا فرصت آختاریر.

گۆنلرین بیر گونو، ارباب مباحشرینی دۇولتلی رَشَبَرین ائوینە گۆندریپ و حۇکمونو اونا چاتدیریر: منیم کندیمده قالماق ایسترسن سە؟ گرکدیر کی، سنلە بیرلیکده آل- آله وئریپ ایشلە یین اوغلانلاری نین ائولرینی اۋزوندن آیریپ، آیریجاسینا چالیشیب، قازاندىقلارینیزی دا، آیری یییه سینیز! یا دا کی، منیم مولکومده قازاندىغین مال - دۇولتین

^۱- قایناق: او سۆزلره گلمز کتابی. ص ۲۱/ مؤلف محرم پریزاد سورگون / سولدوز

ياری سینی منہ قایتارماليسان! بئله اولماسا، اوللاری زورلا آلیب و اوزونوده عایله نله برابر کندیمن چیخارتمالیام!

ارباب اؤنا بیر آی مهلت وئیر. چونکو خانلیق دؤورونده رعیتین کئنده هئچ نه علاقہسی یوخ ایدی، آیر ارباب هر بیر رعیتی کندیندن اخراج ائلهسه ایدی، حق- سعی آدلی رعیتین هئچ نه ایدعاسی اولا بیللمز ایدی. ارباب اونا چوخ مرحمت گؤسترسه ایدی، رعیت یالیز داملاری نین کاران- پردی آغاجلارینی سؤکوب اؤزو ايله آیری اربابین کندینه آپارا بیلردی، یوخسا آلی بوش کئندن چیخاردیلاردی. گئتدیگی کندی اربابی دا، اؤنو بیر رعیت کیمی قبول ائلهسه ایدی، اونا سابق ده کی اربابدان بیر راضیلیق بیتیکی گنیرمگی گرکلی ایدی. آیر ارباب راضیلیق بیتیکی وئرمهسه ایدی یازیق رعیت کئندن- کنده و بو اربابین قاپی سیندان، اؤ اربابین قاپی سینا گئدی، اؤزونه یئر آختارمالی ایدی، بعضاً مجبوریتده قالان رعیت، ماحالدان ماحالا ساکینلشمک اوچون کؤچمه لی ایدی، یا داکی بیر خانین قاپیسی نی چالمالی ایدی کی کندی نی ترک اتدیگی خانلا آراسی سیرین اولایدی و اونون آچیغینا بو رعیت یئر وئره ایدی. بو ایش ایراندا باتی آذربایجانین سولدوز بؤلگه سینده ده، اربابلا رعیت آراسیندا یازیلماش و قبول اولونموش بیر یاسا کیمی دوام ائلیردی، رعیت ایلر بویو چالیشدیگی کئنده و آکین یئرلرینده هئچ نه حق یوخ ایدی.

تدبیرلی و آغساقال رشتیر بوتون عائله سینی باشینا ییغیب، حال-ی حکایتی اؤنلارلا آرایا قویور. هر آغیزدان بیر سس و هره دن بیر تدبیر ائشیدیر، نتیجه ده بیر یئر چاتا بیلمیرلر. ائوین آغ بیر چک قادینی دانی شیر: هره نیز اؤز نیتی نیزی و نظری نیزی چاتدیردینیز و بو سؤزلردن ده بیر عاغیلا باتان نتیجه یه چاتا بیلمهدیک، قویون گؤرک بیزیم ائوین تازا گلمیش گلینی نین تدبیری- نظری نه اولا بیلر.

او زامانلار گلین لر قاین آتا و هابئله قایینلاریندان یاشماق توتارمیشلار و اؤنلارین احترامینی ساخلا سین دییه، اوز- اوزه دانی شماقدان چاچارمیشلار، اولارین دئمه لی- دانی شمالی بیر سؤزو اولسایدی، اؤز آری و یا کی قاین آتا واسطه سیله چاتدیرارمیشلار. قاین آتا گلینی دانی شدیریر: قیزیم بو چتین لیگی آرادان قالدیرماغا، سنین ده سؤزون- صحبتین وارمی؟

گلین قاین آتایا دئییر: بو مال-ی دؤولتین هامی سی قاین آتانی دیرلی تدبیری و سنین ائو جانلی اولماغین و سؤزه باخان اوغلانلاری نین دا، چالیشماسیله بیر یئر توپلاشیب دیر، بیز

اربابل چالا بيلمريك، چالسا يىق دا، اونا باتا بيلمريك چونكو، اونون قول چوماق اداملارى جانناواردان دا ييرتيجى ديرلار، بو دؤولت، مال - قارا، بو عايله نين بيرليگى ايله بير يتره توپلانيبدير، مال آلە كئچر اما بيرليك آلە كئچمز! دئيرم اربابين شيلتاقلا ايسته ديگى مالى اونا وئرك، تاكى عائلە بيرليگيمىز پوزولماسين، يثريمىزدن يوردوموزدان دا، ديدرگين دوشمويك. بيزە ھرنەدن اوستون بيرليگيمىزى قورويوب ساخلاماق دير، بيرليگيمىز اولسا، خان آپاردىغى مال - دؤولتى يئننى دن قازانا بيلريك، چونكو بيرليك اولسا ديرليك دە، اولار! قايىنا گلينين تدبير - ى نظرينى قايىن آتاي و عائلە سىنە چاتديرير. خئيلك فيكىرلشندىن سونرا، گلينين تدبيرين قبول ائلمگە قارە گليىرلر. ارباب رشتيرين مال - ى دؤولتى نى ياريدان بۇلوب صاحبلا نمالا، حيرصى سووويوب گيجيك دن دوشور، دؤولتلى جوتچونون دە عائلە بيرليگى پوزولمور. ياخشى آرواد يىخىق ائوين ديرە يى دير! دئميش لر.

ایکی هفته ده آنیلاریم

اسداله امیری

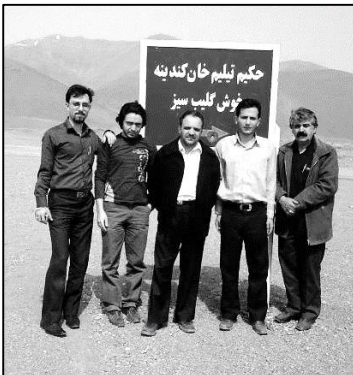
◆ (۱)

بایراما ایکی هفته قالان سایین بایات لا دانیشیریق. حال احوال دان سونرا:

- مرغئییه گئدیرسن؟
- یوخ، ننه‌دن سورا مرغئی آنلامدان دوشوب. آما بوگونلرده گرک گئدهم ننه‌مین قییر داشینی اودقوزام.
- شاید من ده گله‌م. اوشاقلار لا دانیشیم، گله‌بیلک گلرک.
- اولسون، دانیشاریق.

بایرام آیینین ۲۲ سینه مرغئییه ساری یولا دوشدوک. من تهران دان، دوستلار قوم دان. گلن هفته ایلین آخیر آدیناسیدی و ایلین سون پنجشنبه گونو مرغئییه ده «قبرلر ییغیله‌جاق». من ساعات ۱۱ ده مرغئییه یئتیشسه‌ده، دوستلار ساعات ۱۴ ده یئتیشدیلر. گونش چالاندا، آقاسی، قاراسی، شریف‌دیلر، هئچ بیرسی بایات اولماز. آخشام اوستو ائوده بیز «آدونا شاموچا غارتدیک». سونرا داش، سیمان، ماسا و باشقا لازیم اولان وسایلی

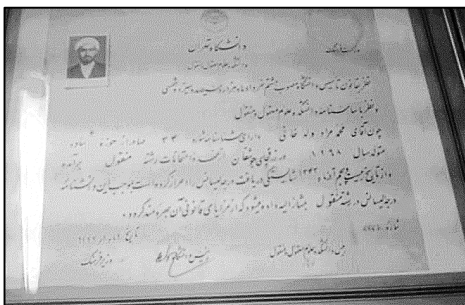
قبر اوستونه آپاریب و گونون باتدیغینا گؤره ایشلر یارینا قالدی. آخی بیز گون باتاندان سورا بعضی ایشلره باشلاماریق. او جومله‌دن اؤلویه «دووا سالماق» و ... گئجه بیزه قوناق گلدی. حاج‌زندعلی نین دانیشیق لهجه‌سی آراشدیریجی بیر گروه ایلگینج بیر قونویدو. حاج احمد امیری نین ده کنده اولماسی جمعیمیزی زنگینلشدیردی. حاج احمد بو گونلرده حکیم تیلیم‌خانین مذهبی شعرلرینه حاشیه یازییر.

جمعه گونو دوستلار یوخودا ایکن من قبر اوستونه ساری گئدیپ و «سیمان توتوب» ایشلری حاضیرلایارکن، شریف بی قارا گونئی آشیب منه ساری گلدی. مرغئی ده داغچی بیر دوستا قارا گونئی داغینی فتح ائتمک، اییی بیر گونون اییی بیر باشلانیشی اولایلیر. داشی باقر بی له یئرینه سالاندان سونرا ناهاردان قباق مرغئی دن چیخماق زوروندا قالدیق. همدانا گئتمک ایسته سک ده یولون اوزاقلیقی همدان دان

بیزی واز گئچیندیریر و همدان یئرینه شهید چمرانین کندی «چمریم» (چمرم) کندینه گئدیریک. غرق آباد (کرگوا) شهریندن قوزئی ساری بیر یول آیریلیر. بو یول دا بئواران (بیوران) کندیندن سونرا چمریم (چمرم) کندیدیر. ساین بیات «بئوران» سؤز جوگونون «بئواران» سؤز جوگو ایله ایلگیسی اولدوغونو بیلدیریر. چمریم ده ۹۰ یاشیندا اولان بیر صفالی اینسان بیزه خلج خانی اولان سهم الممالکدن بیلگی لر وئیر. چمریم دن دؤنوب ساوا یا ساری یولا دوشوروک. ساوادا یئنه آیریلماق زوروندا ییق. یولوموز ایکی اولور. ساوادا تاتلی سسین الله- الله شارکیسی له چای ایچمک ایکی گونون سون خاطیره سی دی منه.

اوره گیم توتولور. ساوا- تهران اتوبانیندا منه تسلی اولان تکجه بیر شی وار: ابراهیم تاتلی سس:

نه مجنون نه کرم بیر چاره بولموش / آیریلیک هر آشکین کادرینده وار.

◆ (۲)

بایرام آیینین سون هفته سی ایچریسینده «اولو پیغمبریمیزین دوغوم گونو» و «کوله چارشمه» وار. بو گونلرده تهران دایم. یکشنبه گونو (۸۷/۱۲/۲۵) باجی اوغومون ائولمه (کبین کسمه) تۆره نی دیر. محضرده آراد یغیم بیر سؤز جوگه راست گلدیم. ۹۰ یاشیندا و ساوا کندلریندن اولان محضر باشقانی نین مجوزینده «رزقچای جوشقان» سؤز جوگونو گۆردوم. باشقان آشیق رضاعلی و خسته قاسیم دان شعرده اوخودو. البته ایکیسی نیده تیلیم خان آدینا: «چوخ قیشقیرمه میمه چایو/ مرغئی دی باشی سنی/ بئیرامدان آلتמוש گندنده/ ال یاندورار باشی سنی» و «بارلها هئج کسه قیسمت ائله مه/ یامان آرواد یامان قونشو یامان آت /.../ بیرین چیغارت بیریندن کؤچ بیرین سات».

کوله چرشمه گونو ايسه تر قه‌لر قورخوسوندا ايشدن سونرا ائوه گليب و ائشيگه چيخميرام. يارين (چهارشنبه گونو) ايشه گئتديکده شهرين هر يئرینده دونن گئجه دن ايزلر قاليب. بيزيم کوچمه‌يز باشيندا بلديه نصب ائدن بؤيوک زيبيل قابی يانديريليبدير. چهارشنبه (۱۳۸۷/۱۲/۲۸) آخشام عايله‌م، قئيین بابام و باجی اوغولم لا بيرليکده مرغئيه ساری يولا دوشوروک. يارين کنده «قبييرلری ييغمه» مراسيمي وار. بير آز اؤنجه قارداشيم آراييب و مندن آلماس ايلديريمين کيتابيني کنده آپارماق ايسته‌ييب، منده اونون سؤزونو يئره سالماييب و کيتابی آختاريب تاپيب و گوٲورموشم. پنجشنبه گونو ساعات ۸ده قبريستانليغا (قالا قاپوسونا) گئديريک. بوتون کنديلير گليب لر. کندين شورا عضوو محمودعلي خادمی میکروفون آرخاسيندا گئچن ايلده رحمته گئدن مرغئى لى لرین آدلاريني بيربير آپارير: محرمعلی کاشی، مرصع عسگری، زهرا سورمانشاهی، مریم پسندیده، مخدومه قربانی،... بو آدلارين سونوندا کندين افتخاری اولان حکيم تيليم خان و کندين شهيدلريني ده ياد آئديپ فاتحه دئيير. هر نئچه دقيقه دن بونلاری تکرار ائدير. کندلی لر بو بير ايلده عزيزلرينی الدن وئرلره باش ساغليغی وئريرلر. سونرا هر کيم اؤز اؤلوسونون قبری اوستونه گنديب و باشقالاری بير بير قبييرلر اوستونه گئديپ فاتحه اوخويوب حاضيرانميش

ترالوا (حلوا)، ميوه، شيريني دن ده گوٲورورلر. ياس صاحابلاری ايسه قبر اوستونه گلنلره تشککورلرينی بيلديريلر: «الله امواتييزه رحمت ائله سين - آياخلارييز آغروماسون و ...» مرغئى لى لر حکيم تيليم خانين قبری اوستونه ده شيريني قويوب و حکيمه فاتحه اوخويورلار.

◆ (۳)

جومه گونو (۸۷/۱۲/۳۰) ساعات ۱۵ حدودوندا ايل دؤنه‌جک. تئزدن چاغی باجی و قارداشيمين قيزلری ايله بيرليکده «قئیلان بولاغ»ا گئتديک. ناهاردان قاباق چاغداش شاعيريميز ساين براتعلی فتح‌اللهی نين قوللوغونداييق. ناهاردان سونرا همدان دا ياييلان بير نشریه دن قوناقلاريم وار. رشیدی بی و ساين باغبان و ايکی قیزی. تيليم خان دان بيلگی لر ايسديرلر. خانم باغبان شعرده‌ده الی وار. فتح‌اللهی بی شعرلريندن اوخويور، قارداشيم برک

بگه نير. بير آزدان سونرا ايل دؤنه جك. فتح الهی بى بيزدن آيريلير. بير آياغيم قوناقلار اولان اوتاغدا و بير آياغيم عاييله م اولان اوتاغدادير. عاييله م تيلويزيون اؤننده اگله شيب ايلين دؤنومونو گؤزلورلر. آپاريجى افغانیستان و تاجیکيستان دان دانیشير، اوتاقدان انشيگه چيخيرام، قايداندا ايل دؤنوب جمهور باشقانى دانیشير، بو بيريسى ده بايرامى فارس ديلى لره تبريك دئير. يئنه ده انشيگه چيخماق زوروندا قاليرام. سونرا دوشونوره م: شوكر اولسون جمهور باشقانى بيزه تبريك دئمه دى، بيزه تبريك دئسه يدى بيزده ادبیميزه گؤره اونا قوتلو اولسون دئيه جك ايديك.

يارين يئنى ايلين ايلك گونودور. بو گئجه مرغئى ده «ياللوق ساللاما» دبی وار. بيزيم ائوه ده ياللوق ساللاديلار: ياللوق - ياللوق. گئچن ايللر ننه م بايرامدا يومورتا بوياردى، ياللوغادا هر شى يانيندا بويانميش يومورتا باغلاردیق. بو ايل بيزيم ائوه گلن تکجه ياللوغا باجى اوغولوم بئش يوز تومن پول باغلادى.

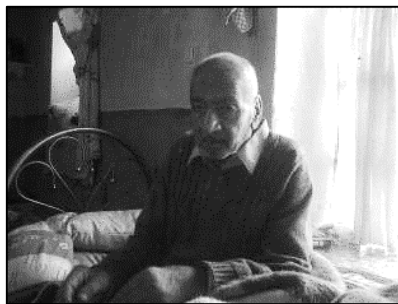
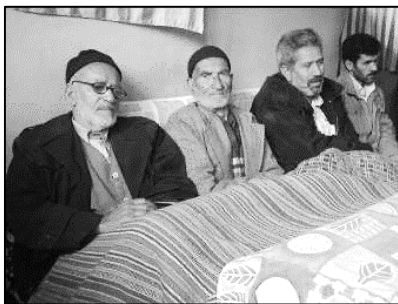
بايرامين بيرينجى گونو اوزون مدتلى بير آنس ياغيش ياغدى، مرغئى لى لر سئوينميشلريندن پول ييغيب بير قوربان آليب كسدیلر و شام وئردیلر.

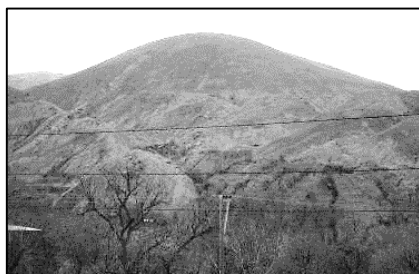
قارداشيم، على اكبر بى آلماس ايلديریم له درين ايلگيسى وار و بايرام گونلرينده ائويميزه گلن قوناقلارين هاميسينا آلماس ايلديریم دن اوخويور: «سورماين كيملر دنم هاراليام آ دوستلار/ گؤنولدن فيرتينالى بوراليام آ دوستلار/ قيزيل بير قورشون آلدیم ياراليام آ دوستلار...». فتح الهی بى له گؤروشدوكدن سونرا، اونون شعرلريندن ده اوخويور: «اى قوجالان قوز آغاللارى شاهيد اولون من اكن سؤگودلر هم قارقالارا يووا اولوب هم...». سيرا يئتيشير آلما يولونا. على اكبر آلما يولوندا آلماس ايلديریم كيمى بگه نير: «بير ماهنى بير چؤرك، اون ماهنى بير چؤرك، يوز ماهنى بير چؤرك، مين ماهنى...». من ده ننه مين يئرئين بوش اولماسينى مرغئى ده ننه مين كولتوروايله دولدورورام.

◆ (۴)

مرغئى كولتور و فولكلورلا دولودور. قالسين كى بعضى «قرى قوجالار» تورون لارى ايله بير كلمه ده دانيشاييلميرلر و ايلگى لر بو نسيل دن گلن نسيله قيربليبدير. دده و ننه لر فارسجا بيلمير و بعضى شهر دن گلن تورونلار توركجه بيلمير يا دانيشميرلار. على اكبر باياتيلارى سوروشوب يازير: «داغدان انديم دوزه من/قوناق اولدوم قيزه من/اينجيميشم كوسموشم/ داها گلم سيزه من» و... من كندليلرين دانيشيغينا قولاق آسيرام. بونلار نه قدر روان

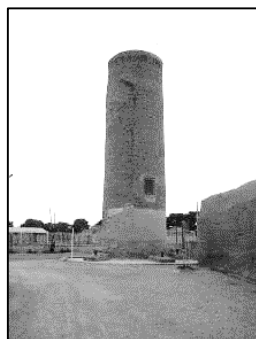
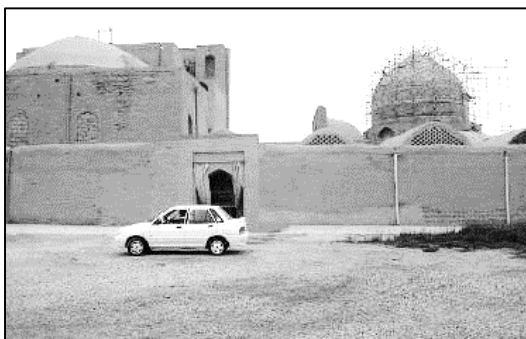
دانشییرلار. دیللری هئچ توتولمور. مرغئی ده بعضی کلمه لر ائشیدیرم کی بوندان اؤنجه بونلاری سؤزلوک لرده آراییردیم: «اولکر شام چیخیر» بو مثلی ۸۰ یاشیندا اولان مرغئیلی یدالله شرور بیزیم باغیمیز بئله ینده دئدی (۸۸/۱/۳). من بوندان اؤنجه تاتلی سس دن ائشیتدیگیم اولکر سؤز جوگونون معنی سینی چوخ آختاران دان سونرا تاپدیم. باشقا سؤز جوکلرده راست گلدیم. اسکی بیاضلار دادا ایندی ایشلنمه یین چوخ تورکجه کلمه لر راست گلمیشم: تیلیم خان: «آرا (آختار) سن بولگینن (تاپگینان) دوروست ار ایندی». مرغئی لی تورکجه قوشان شاعیرلری بیر آرادا گؤرمک ده سئویندیریجی بیر قونویدو: حاج علی سیفی، حیدر آقا خادم لو، عیسی کریمی، محمد براتی و... قاراقانلی شاعیر الیاس امیر حسنی و عزیز دوستوم علی غلامی بیی ده بو گونلرده مرغئی ده زیارت ائتدیم. بو گونلرده مرغئی ده ائشیدیب یازدیغیم «شاه اسماعیل» داستانی نی گلجک ده یایملا یا جاغام. آیریجا مرغئی لی قاسم خادمی خسته قاسیمین یایملا نمامیش شعرلرینی توپلا دیغینین خبرینی وئردی. سون کنده اولدوغوم گون آشاغو قالادا قوران اوخوما وار. بودا بیر مرغئی ده گؤزل دب دیر.

◆ (۵)

سەشنبە گونو (۸۸/۱/۴) ساعات ۱۵ دە تهرانا ساری یولا دوشدوک. باهار فصلی هر یانی گۆزللندیریب دیر. یولوموز اوستونده بعضی یئرلرده ساخلایب گۆرونتولر چکمیشیک. ایلک گۆرونتولری میمه اوستونده کی باداملیقلاردان چکدیک:
غرق آباددان ساوایا گئتدیکده «ارجهری» آدینا بیر کاریز وار اونو «ارجرود» یازیرلار.
«خوشگهری» کیمی کی «خشکرد» یازیرلار. (آغاجری کلمه سی ده بونلارداندیر).
ارجهری دن سونرا ورگبار چۆلونده ده گۆرونتولر چکدیک.

ساوايا يئتنده ساوانين جامع مچیدی و اونون يانيندا اولان گونبزی ده زیارت ائتدیک. بوردا بیر شاشدیریجی قونویا راست گلدیک: مچیدین بیلیت ساتانینا بیر قیلاووز ایسته دیگیمیزی بیلدیردیک. بیلیت چی قیلاووز اولمادیغینی بیلدیریب، بیزه نه سوروشا جاغینیز سوروشون دئدی. من ده بو یاپنین هانسی چاغدا دوزه لیشینی سوروشدوم. بیلیت چی دئدی: « اینجا توسط ترکان عثمانی و مغول ها خراب شد و کتابخانه اش نیز سوزانده شد » (بورا عثمانلی تورک لری و مغوللار الی ایله ییخیلیب و کیتابخاناسی دا یاندیریلیمیشدیر). حالبوکی من اونون یاپیلدیغی چاغی سوروشموشدوم. بئله سانیرام کی اونا دئییلر کی گلنه بئله دئ. (بیلیت چی گلپایگانی اولدوغونو بیزه آنلاتدی). مچیدی گوردوکدن سونرا تهرانا ساری یوللانیب و گئجه باشی تهرانا یئتیشدیک. تیلویزون چین ده کی او یغورلارا گوره مستند پروگرام یاییر و اوردا پارسی سؤزجوکلر آردیجا گزیر (« اینجا به قنات کاریز می گویند» - بوردا قناتا کاریز دئییلر). اوی دو کانالارینا باخدیقدا بایرامین ان سئویندیریجی اولایینی گوردوم. ت.ر.ت آواز کانالی، تورک دونیاسینی شارکی لارلا بییرینه باغلایان بیر کانال، آچیلیب دیر. اورمودان دا بو کانالی آراییب تبریک ائدن اولدو. ساین حبیب... ۳۵۰۰۰۰۰۰ ایرانلی تورک طرفیندن بو کانالین آچیلیشینی تبریک ائتدی.

«نه تئز اؤتدو او گونلر»

«خیزانلیق»

ننه م

«حیات»

گئدیب گلمه

آرا کسدی

گیزلامپوچ

قارا گونئی

گونئل

اینچه گدیک

«کؤچ قون»

«خانیم هئی»

ناغیل شیرینلیگی، چۆرک عطری محمد رضا احمدی (آراز)

کندیمیزده گۆز آچدیم دونیا؛ دیل آچدیم دانیشدیم و آنامین لایلایلاریندان موسیقی
اۋیره‌نیب، نغمه‌لر اوخودوم. گونلرین بیر گونونده تندی‌ریمیزین تۆکولوب داغیلان بیر
چاغیندا، آنام دئدی:

— آی منیم نازلی بالام، آرتیق داها تندی‌ریمیز تۆکولوب، داغیلیبدیر. گل گندک تندی‌
تورپاğı گتیرک، یئنی‌دن بیر تندی‌ر قویاق!
دئدیم:

— آی آناجان، تندی‌ر تورپاğı نه‌دیر؟
آنم دئدی:

— گول بالام، بیر قیریمیزی تورپاغدیر. یاخشى بیر پالچىغى اولار و اوندان گۆزل تندی‌
قوروب، قویماق اولار. بونون اوچون ده بو تورپاغا تندی‌ر تورپاğı دئییریک.
اوزون سۆزون قیساسى؛ یولا دوشدوک. کندین شمال یۇنوده بیر تپه واریدی. تپه‌یه
دوغرو یوللاندىق؛ یئتیشدیک مقصده. تپه‌نین چوخلو یئرلری قازیق-قازیق ایدی، من
سوروشدوم:

— آناجان! بو تپه نه‌دن بۇيله قازیلیبدیر؟
آنم سؤیله‌دی:

— دوزلو بالام، بو تپه‌نین تورپاğı چوخ یاخشى قیریمیزی تورپاق اولدوغو اوچون
کندین هامیسی بوردان تورپاق آپاریرلار.

آناملار بیرلیکده یئر قازیب، بیر اوزون قولاق ایله بیر قاتیر یوکی قدر تورپاق گۆتوروب،
اۋه قایتدیق! باشلادیق پالچیق توتماغا و پالچىغى بوللو آياقلاماغا. بیرگون پالچیق
یئتیشدیکدن سونرا آنم باشلادی تندی‌ری قویماغا. نه‌ایت تندی‌ریمیز دوزه‌لیب، بیتدی. سونرا

آنام تندیردە اود ياندیریب، اونون پالچیغینی تام پیشیریب، ساخسی دك برکیتدی. بیر نچە گون کئچدی. آنام خمیر دوزلدىب، يئنى قورولموش تندیريمیزده چۆرك ياپدی. آنام يئددى نۆوع چۆرك پیشیرمنى چوخ ياخشى باشارىردى: «ساج لاواشى»، «تندیر لاواشى» و بش نۆوع قالین چۆرك: «يالین قالین» (خمیر ایلە پیشیریلن قالین چۆرك)، «ياغلى فتیر» (سارى ياغ ایلە مايالانمیش خمیردن پیشیریلن قالین چۆرك) «سوت فتیری» (سوت ایلە مايالانمیش خمیردن پیشیریلن قالین چۆرهك)، «قاتیق فتیری» (اوزونه قاتیق ياخیلمیش خمیردن پیشیریلن چۆرك. بو فتیر هامیسیندان آرتیق قیزاراردى)، «تهته» (ياز چاغیندا داغ ترهسى، او جملەدن: ياغلیجا، قاز آياغی، ماندا، سیغیردیلى و باشقا دادلى - يئملى بیتگیلردن قاتیلمیش خمیردن پیشیریلن قالین چۆرك. آنام بو بیتگیلری داغدان توپلاباردى). بو چۆرك نۆوعلری کندیميزین دَییرمانیندا داریتلان کپکلى اوندان حاضیرلاندىغی و تندیر ياناجاقلاری آغاج و تزک (مال - داوار فضولاتی) اولدوغو اوچون چوخ دادلى اولاردى.

آنامین تندیرينده چوخلو شیرین آنلاریم اولوبدور. ياز ایلە يایدا مکه، ات کابابى، يئرآلما کابابى پیشیرردیک؛ پاییز و قیشدا ایسه چۆرك ياپاندان سونراهامیمیز بیرلیکده آیاقلاریمیزی تندیره سالاییب، آنام ایسه بیزه ناغیل دئیردی! ناغیل شیرینلیگی چۆرك عطرينه قاریشاردی. او گونلر بیرده قایتسایدی... کاش!

راپورلار

- ائل بيليمي آيلىق قادين اوتوروملارينين راپورو . گونش امانى
- گزارش افتتاح موزه مردم شناسى روستاى «بئشير» . رحيم قابل نژاد
- ائل بيليمي خانيملار بۇلومونون آيلىق توپلانىسى. افسون سلطانى
- «عاشيق قافار ابراهيمى» دونياسىنى ديشمه مناسبتينه،
عاشيقلار دونياسىنا باش ساغليعى

اٺل بيليمى

آيلىق قادين اوتوروملارينين راپورو

حاضيرلايان: گونش امانى

شكيل لر: ليلا آفتاب آذرى

جمعه آخشامى، ۱۳۹۷-جى ايلين خزل آيى نين بششينجى گونو فولكلورچو خانيملارين آيلىق توپلانتيسى، هر آي كيمى آيين بيرينجى جمعه آخشاميسى كئچيريلدى. بو توپلانتى نين ساعاتى ۶:۳۰ - ۴:۳۰ اعلان اولدوغونا باخمى يارق، ۷:۳۰ كيمى سوردو. بو توپلانتى دا دقت مركزينده اولان نؤكته، اٺل بيليمى نين يئننى سايى سيندا چاپ اولونان، «صاحب خانيم سلطان» نين تعريف ائتيديكى ناغيل و او ناغىلى چوخ گؤزل هنرى ايله رنگلنديرن خانيم «اولدوز طهماسب پور» ون زحمت لر يندن، هر ايكي عزيزين حضورلارى ايله، تشكر ائتمك ايدى. توپلانتى نين ايلكىينده خانم رضى قوناقلارا خوش گلدين ائدرک اونلاردان ايسته دى، كئچن آيلار اٺل بيليمى نده كئچيريلن دانيشيقلارلا گؤره بير آرادا اولوب سؤزلر يميزى دئمه ديگيميز اوچون، هر كسين سؤز - صحبتى اولسا دئسينلر.

اصلينده خانيملارين بير چوخو توپلانتى لارين جمعه آخشاميندان باشقا بير گونه سالماغىنى ايستيريديلر. هفته نين هر گونونو اويلايدىقدان سونرا، نهايت ده تصميم توتولدو، گلن آيين توپلانتى سى سيناما اولارق، شنبه گونونه ساليئسين و اگر او گون هامىيا اويغون اولسا آيلىق توپلانتى لارين گونو شنبه گونونه ساليئسين.

بو گونون اوتوروموندا، گونش خانيم امانى خانيملاردان رجا ائتدى، بو گؤروش لر و توپلانتيلارى جدى توتوب، ال - اله وئرمكله بو مؤسسە نين گليشمە سينده يارديمجى اولسونلار.

توپلانتى نين سونوندا، فولكلورچو خانيملارين تلگرام گروهوندا بير جمله نين ترجمه

ائتمك چالیشی اورتایا قویولاراق، خانیملارین ائتدیکلری ترجمه‌لر بیر به بیر آچیقلائیپ، اونلاردا اولان سهولر خانیم رضی‌نین آچیقلامالاری ایله اصلاح اولوندو. خزل آی‌نین ۵-ینده اولان توپلانتی، خانیملارین یئنی بولتن سایسیینی آماق و اویه‌لیک حاقلارینی اؤده‌مکله سونا چاتدی.

گزارش افتتاح
موزه مردم‌شناسی روستای «بُشیر»
رحیم قابل‌نژاد ۹۷/۷/۱۳

به مناسبت روز ملی روستا اولین موزه مردمشناسی شهرستان هریس با حضور امام جمعه محترم شهر کلوانق، مهندس محمودی فرماندار و عبدالهی نماینده هریس و اهر در مجلس شورای اسلامی، مهندس سلیم‌پور بخشدار و کلیه شوراهای اسلامی و دهیاران بخش خواجه در روستای «بئشیر» از توابع این بخش افتتاح گردید. در این موزه که در خانه قدیمی با خدمت ۱۵۰ سال با معماری سنتی حدود ۳۰۰ قطعه از اشیاء و ابزارآلات کشاورزی، دامپروریکه مورد استفاده اهالی در یکصد سال اخیر بود به نمایش گذاشته شد. همچنین انواع لباس‌های سنتی و زیورآلات، انواع جوراب پشمی انواع دولاخ (نوعی بازو بند پارچهای)، انواع ابزارآلات دوخت و دوز پارچه و گلدوزی، از طرف اهالی در اختیار این موزه قرار گرفته است. در این موزه جعبه چوبی که دور تا دور آن آیات قرآن حکاکی شده به عنوان جزوه‌دان- که با جزوه‌های ۶۵ ساله نفیس مورد استفاده بود- موجود است. نمونه‌ای

از صنایع این روستا گلیم بافی است که زربافی و استحکام بالایی دارد و با رنگ‌های گیاهی رنگریزی و بافته شده است و دو نمونه با قدمت بیش از ۷۰ سال زینت بخش این موزه است.

از اشیاء به نمایش گذاشته در این محل انواع در کوپ است. در مسیر جاده ابریشم در روستاها و شهرها، خانه‌ها دو نوع در کوپ دارند، یکی برای زنان و دیگری برای مردان، اما افراد خیر درب خانه آنها در کوپ

سومی هم در داشت که مخصوص مسافرین بود و همیشه آماده پذیرایی بودند که در این موزه هر سه نوع در کوب‌ها موجود است. علاوه بر آن در روز افتتاح موزه انواع نان بطور زنده در تنور سنتی این موزه پخته شده و به بازدیدکنندگان تقدیم گردید و به غیر از دو نوع لواش دو نوع بربری بنام ایشلی فتیر و اوغما فتیر که از طعم بسیار خوبی برخوردار می‌باشد.

یاد آوری می‌گردد در سال جاری به همت بخشدار خواجه جناب سلیم پور علاوه بر اجرای ماسم سالانه در روستای کیوی سه مورد از مراسم آیینی طلب باران در اردیبهشت ماه، بنام چمچه خاتین، برکت خواهی و

شکرگزاری تیکانلیق مرداد و تیر ماه در روستاهای جیغه و دیکلو این بخش احیا گردید و در همین راستا احداث و ایجاد موزه‌های روستایی مد نظر است که به تدریج در روستاهای بخش خواجه پیش‌بینی شده است که روستای بئشیر سر آغاز این حرکت بود.

اٹل بیلیمی خانیملار بۇلومونون آلیق توپلانسیسی

راپورو حاضیر لایان: افسون سلطانی

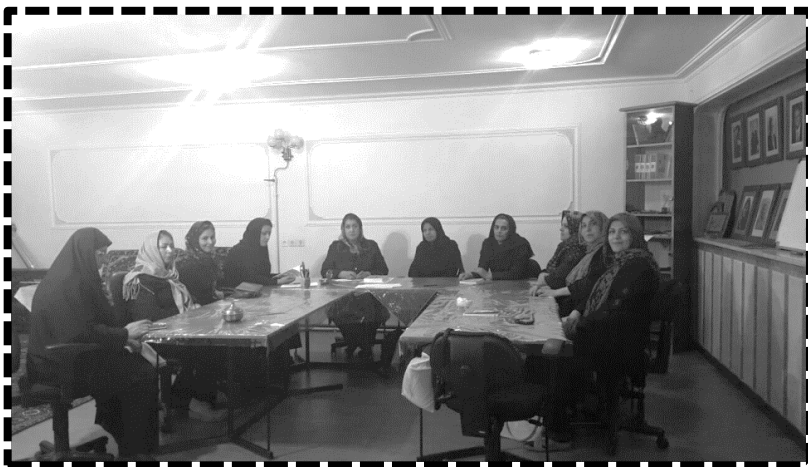
اٹل بیلیمی خانیملار بۇلومونون آلیق توپلانسیسی شنبه گونو ۱۳۹۷/۸/۵ تاریخینده فولکلورچو خانیملارین حضورو ایله مۇسسسهده کئچیریلدی. باشلانیشدا یئنی گلن قوناغیمیز خانیم «دانش» ایله تانیشیدیق. خانم دانش بیر ائو خانیمی دیرکی هنره ایلگیلی اولدوغوندان دولای چئشیدلی هنری ایشلرده او جملهدن پورتره رساملیغیندا چالیشمالاری اولوب و سونرالار مختلف NGO لارلا اؤزل لیکله قادین حاقلاری و قادین باشاریلارینی گوجلندیرمه قونوسوندا ایش بیرلیگی آپاریب. او دئییردی، آماجی قادینلاری گوجلندیرمک و اونلارلا ال ایشلری اؤیرتمکله حیاتلارینی قازانماقدا یاردیم ائتمک دیر. بونلاردان علاوه خانم «عالیه دانش» چوخ گؤزل و مهارتلی بیر رسامدیر و گؤزل تابلولار دا ایشلهمیش، جمعی سرگی لرده اشتراک ائتمیشدیر.

خانم رضی ایسه «اٹل بیلیمی» درنگی و اونون چالیشمالاری و آماجی حاقدا خانم دانش اوچون بیلگیلر وئردی. بو اوتورومدا اساس دانیشیق مۇسسسهده دیسیپلینی اولماماسی و قوراللارین اویقولانماماسی حاقدا ایدی. خانم رضی بیلدیردی کی، بو مۇسسسهنین ده باشقا مۇسسسهلره تای بیر اساسنامه سی و ایچ آیین نامه سی وار و اؤیهلر بو اساسنامه و آیین نامه نین مادهلرینی رعایت ائتمه لی دیرلر. بئله قرارا گلیندی کی، گله جک اوتوروملاردا بو اساسنامه و آیین نامه اوخونسون و هرکس اوندان خبردار اولونسون و لازیم گؤرولورسه بیر سیرا دیشیشیک لیکلر ده وئریلسین. آنجاق گله جک توپلانسیلاردا عضو اولماق ایسته یین هرکس اؤیه لیک فورمو تکمیل ائتمه لی دیر و اونو امضالادیقدان سونرا قوراللار اویمالی دیر. بو قوراللاردان توپلانسیلاردا منظم شرکت ائتمک و عضویت حاقین دوزنلی اؤده مک کیمی اورنکلر وئرمک اولار.

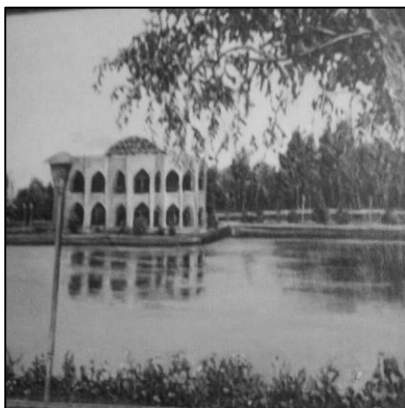
توپلانسیلاردا آیریجا، فولکلورچو خانیملار گرک همت ائدیب ان آزی بیر یا ایکی سایى بولتن دن عهده دار اولمالارینا دا تاکید اولوندو.

توپلانتى نىن آردىندا قارار گللىندى گلنكسل گىيىملرى مانكنلره گىيىدىرىپ، سرگىلمك اوچون بير يئر اختصاص وئرىلسىن، و بو قونودا تىكىش ايشىنده چالیشان اۇيه لردن ياردىم آلىنسىن. نهايت ده قرار اولدو بو ايل ده كچن ايللره تاي، خانىملار چىللە گىجەسىنى لايىقنجه برپا ائتمك اوچون اينىدىن فىكىرلر و برنامەلرىنى حاضىرلايىپ گلن توپلانتىدا اراءە وئرسىنلر.

بو آيىن اوتورومو آيلىق عضويت حاققى نىن اؤدنىمەسى ايله سونا چاتدى.

خانیم عالیہ دانش-ین اثر لریندن:

عاشىقلار دونياسىنا باش ساغلىقى

آذربايجانيميزين تانينميش خالق آرانجيب و سئويملى انسانلاريندان بيرى ده سازلى سؤزولو «عاشيق قافار ابراهيمى» اولموشدور. عاشيق قافار عؤمرونون يارىسيندان چوخونو ساز - سؤز ايله خالقينين قوللوقوندا اولوب، اؤزونه لاييق حؤرم قازانميشدير. هر زامان ائلينه باش اوجاليق، شادلىق، امن - آمانلىق ديلهين بو گؤزل انسان، تمناسيز اولاراق «ئىل بىلىمى» نده كئچيريلن فولكلورويك مراسيملرده ساين حيات يولداشى «پاكيزه» خانيملا بيرگه شركت ائديپ، جاناسينر چيخيشى ايله كؤنوللرى اوخشاميشدى. بو دىرلى عاشيغين بوتون ايفالارى ئىل بىلىمى نين آرشىوينين ان قيمتلى اينجىلىرى ساييلير. نه يازيق كى رحمتلىك عاشيق قافارين كۆرك اورگى نين واختسيز دايانماسى بو دىرلى انسانى اليمزدن آليپ، آرخاسيندا حسرت دولو گؤزلىرىمىزى ايسلاتدى. ئىل بىلىمى بو آجى و يئرى دولمايان ايتگىنى آذربايجانيمىز، بوتون عاشىقلارا، اوستادين شاگردلىرى و سئولرینه اؤزلىكله حؤرمتملى عايله سینه باش ساغلىقى وئريب، روحونا شادلىق ديله يير.

توپلانیب یاییملانان ماتریالارین جغرافیاسی

